सं० ४९१६

नाम – शारदातिलकटीका गूढार्थदीपिका

कर्ता – त्रिविक्रमज्ञः भट्टारकः रामभारतीशिष्यः

पत्र संख्या – ४९ पत्राणि सं० ×

विषयः – तंत्रम्

शारदातिलकटीका गूढार्थदीपिका

४५१६

ॐ श्रीगणेशाय नमः अथ शारदातिलकटीका लिख्यते ॐ अंबभवानीतनुजं गणेशं विघ्न
भंजनम् नमस्यामि नित्यं सर्वकार्यप्रसिद्धये नत्वा विशुद्धविज्ञानं सर्वज्ञं मम भारतीं विवि
क्रमसत्तमुनिमानक्षिप्याणां धीमता शारदातिलकाख्यस्य ग्रंथस्याक्रियते मया टीकाला
लप्रबोधाय नाम्ना गूढार्थदीपिका प्रारिप्सितग्रंथस्याविघ्नेन परिसमाप्तिप्रचय गमना।
मंगलाचारपरिपालनाय च विशिष्टेष्टदेवतानमस्कारः कर्तव्यः ग्रंथविषयप्रयोजनसं
बंधाधिकारिणश्च दर्शनीयः प्रकृष्टत्वेन सगुणनिर्गुणाभेदेन देवतानमस्कारेण
तत्सर्वं दर्शयितुमाचार्य आह नित्यानंदेत्यादिना प्रथमार्थं तन्महो वा पुष्यात् पाया
दित्यर्थः किं तत् येन महसा चराचरात्मकमिदं जगद्व्याप्तमवस्थानम् चरं जंगमम् अचरं
स्थावरं तदुभयात्मकं कथंभूतं जगत् शब्दार्थरूपात्मकमित्यर्थः कथंभूतं महः नित्यानंदा
वपुः नित्यश्चासावानंदश्चेति नित्यानंदः स एव वपुः शरीरं यस्य तत्तथा आनंदैकस्वभा
वमित्यर्थः कैः व्याप्तं निरंतरगलत्पंचाशद्वर्णैः अनवरतमभिव्यक्तैः पंचाशद्वर्णैः अथवा
निरंतरस्रवद्भिः विकल्पक्रमात् पतद्भिः भवति सहस्रमल्लकाराणाम् उत्पन्नत्वात् पंचा

शब्दगणेनेत्यस्यार्थः रूपेणशब्दार्थरूपेणगणितं तद्वाचनद्वारभिःसिद्धेतिपुनः किंविशिष्टं यदेतच्चैतन्यं
नेश्वरस्यैकेनस्वेनतेदेवस्वच्छंतिनिस्तपादनाः शास्त्रब्रह्मेन्द्रविदैः प्रबोधनीकथं अतिशोभनसहपुनः
कथंभूते शशांकसदने शशांकः चंद्रमाः तस्यसदनमालयमैथिल्यानमितियावत् पुनः कीदृ
शे वाचामधीशे वागधिपामित्यस्यार्थः सूक्ष्मार्थस्तनिस्यानेरवधुरियनेनप्रयोजनं सूचितम् ति
रेनरगलस्येचाशाद्दैतौविनिविधयोनिर्दिष्टः एवंविधप्रयोजनार्थी अधिकारीत्यर्थात्सूचितः शा
स्त्रान्तस्याथनमिपरेवेशिवशान्त्यात्मकत्वात्मकलस्य सूचितः इति प्रथमश्लोकस्यार्थः इदमभिधा
य निर्गुणरूपेनयष्यंचजातेसगुणत्वेनाभिवश्यस्यार्थः वोधुध्यार्थं नवेंदुमौलेरत्नः पुरमंगलेक
स्यांगादिभिन्नमयपञ्चकरोत्वान्तवश्यमाविदृश्येतिनवेंद्रः द्वितीयपदवसः समौलीयस्यसः
नवेंदुमौलिः न स्वपितवस्तानःपुरस्याणगरितस्याभवपञ्चीललस्ते कथंभूतस्य सादरात् अनद्यहा
नकीदृशमनः पुरे त्रिलोकीविभवस्याहेतुत्रयाणांलोकानोविभवोविस्तारस्तस्यकारणम् पु
रं कथंभूतम् इंदीवरोदरसमहेदरनेत्रशोभि इंदीवरस्य उदरसमं यत्तरम् तस्य समहोदरस्य शो
भेनाभ्याशोभिविराजितम् दीप्तिमत्वात् पुनः कीदृशा इडकलावतंसं इंदोः कलाइंदुका

प्रा·
टी·
२

लाः सेवावतंसः श्रियोऽभूषणं यस्य तत्र यथा कर्णाभूषणं वा पुनः कीदृग्विधं येन तः स्मितोल्लसितमीषद्धा
सेन शोभितं यद्वा पुनः स्मितवदनं शुभ्रमित्यर्थः एवंविधा शुभ्राभासा भारती परमेश्वरस्य नेत्रान्निर्गता
दैसमहकारिणी शक्तिर्युष्माकं कल्याणं सदा यच्छत्विति निःश्लोकार्थः यस्य देवे परा भक्तिर्यथा देवे।
तथा गुरौ विनिश्चयात् देवतानमस्कारं करोति संसारेति गुरून्नमस्यिं दयेव हे कथंभूतानपि वा।
स्वरूपाश्च देवरूपान् पुनः कीदृशान् संसारपयःसिंधुवर्त्तिसेतुः उत्तरत्वान्न तस्य तरणोल्लेचनेन तरण
कारणभूतत्वान्नपदेशकाभान् पुनः कथंभूतान् तेषां गुरूणां पादपंकजरजोभिरपल्लवयत्तीर्थंस्वामि।
षेकः अस्थ्यीतन्निर्विनेशगणेसमावर्तिस्वीऊवेंतिश यच्छेनिःश्लोकार्थः गुरुदेवतानमस्कारानंतरं ग्रं।
थनामश्रवं केप्रतिज्ञां कुरुते सारमित्यादिना तेषाणामेवशास्त्राणामन्नर्गार्थेन प्रयोजनमाह ग्रंथ।
प्रतिपाद्यं संक्षेपेनादर्शयति शास्त्रार्थेति श्रुतिभिः ऋषिभिः च वचनैः शास्त्रैरहिंवक्ते सगुणनिर्गुण
निर्गुणमेदं परमेश्वरं दर्शयति प्रकृतेरन्यः केवलः सकलः अविद्यासंछिन्नः इदानीं सृष्टिमाह सविदा।
दानंदेति प्रलये स्वसूक्ष्मरूपेण यथा स्वाविद्यासहिता परमेश्वरात् शक्तिरजायत अयमर्थः सूक्ष्मरूपेण
स्थिताविद्याया सैव परा शक्तिः तस्याः सूक्ष्मरूपपरिहान्या चक्रीभूतानाग्रणौ वैषम्ये स्थूलरूपेणा।

वस्थानेनलनेनाम ततोनादः ततदनेनरेनादः तस्यापवस्थरूपयोमिन्येतस्मादिति शब्दात्मिकावस्थातोबिं
दुः तस्यापवसत्वादिगुणाधिकायांतगुणोमन्वेरजस्तमसिवा नछन्नावस्थाभवति सेवबिंदुरि-
त्युच्यते परशक्तिरितिमयएवबिंदुः मूलप्रकृतिविकारः अनपवशक्तिमयः पुनस्त्रियाभवति त्रैवि
ध्यमेवदर्शयति बिंदुरितिकेनप्रकारेणास्थूलसूक्ष्मपरत्वेनेति तदुक्तंप्रपंचवति ननसर्वप्रपंचस्य
रे सबिंदुर्भवति ननसर्वप्रपंचस्यशिवशक्तिमयत्वात् कथंशक्तिमयत्वमेवेत्यतआह बिंदुरितिकिं
तत्रप्रमाणंअतआह तैरेवबिंदुनादबीजैर्यथाक्रमंरुद्रब्रह्मविष्णवो रौद्रीज्येष्ठावामेतितिस्रःशक्त्या-
योजायंतइत्याहरौद्रीतिवक्ष्यमाणोपयोगित्वेनैषांरुद्रादीनांस्वरूपमाह इदानीमाहसृष्टिंकथयति
क्रियमाणादित्यादित्यादिना पराद्विंदोरकृतनलक्षणान्नवोत्काक्षिवशक्तिमयाद्विंदारित्यर्थः ततः
तिरेतशात् रवसाव्यक्तेत्याहविशेषस्वरूपेणाविभाव्यमानोवाऽस्वरूपत्वम् तमेवनिर्विशेषालेदशा-
ब्रह्माणंप्राहब्रह्मेतिकनिविदः सर्वगतेत्याह शब्दब्रह्मेति स्फोटयतनिरावकरणार्थमाह शब्दब्र-
ह्मेति शब्दार्थमितिकिंरूपणयान्वयते सूक्ष्मणायवेत्याशंकारूपणमेत्याह नहितेषामितिनिश्च-
यभावः तेषांप्रशाहोवाशास्त्रार्थोवाशब्दब्रह्मनिवारितेता उभयोःप्राप्तनरर्थयाजेइत्वात् अर्थावबो

प्रा॰
टी॰
२

3

यकत्वायोगात् स्वमतमाह चैतन्यमिति अयं निगूढः अर्थावबोधान्यथानुपपत्त्याकल्प्यो ऽवघटसे
टोऽप्यर्थावबोधको न भवति शब्दस्तदर्थावबोधको न भवतः किं तु स्वरक्रमादिविशिष्टैर्वर्णात्म
कैः शब्दैरनुमीयमानं विउ शब्दतन्मात्रलक्षणमर्थं चैतन्यविशिष्टं शब्दब्रह्म तन्मात्रलक्षणमर्थं चैतन्य
विशिष्टं शब्दब्रह्मेत्येतद्विद्वांसो विदांचक्रुः अतः स्वरादिविशिष्टाः शब्दतन्मात्रानुमापकाः श्रोत्रग्रा
ह्याः पवशब्दाश्चैतन्यमहत्त्वतया अर्थावबोधकाः शरीरतः शब्दोऽत्र त्रिप्रकारः संलिप्योच्यते ना
त्माप्यऊडलीमिति तन्मात्राप्यवैतन्यं शब्द इदानीं स्वरमात्र सारेगमपादिपंचकोऽप्यत्रिमाह अथे
ति विंशतिवर्णात्मकाकालशब्देन शिवशक्तेः स्वीयसंबंधः क्रियते कालशब्देन शक्तिः शक्तिस
तोरभेदविवक्षया कालात्मक इत्युक्तमतः सशक्तिकाच्छिवादेरशिवादीनामुत्पत्तिरिति बोधयन्नम इ
दानीमर्थसृष्टिमाह स्थूलभूमादिति अस्मादेवशिवादित्यर्थः गुणोऽन्तःकरणात्मकमिति गु
णाः स्वरूपादयः अंतःकरणावतत्त्वं तदात्मके महत्तत्वादासीदित्यर्थः तस्मान्महत्तत्वादहंकारोऽवै
कारिकैतेन सम्भूतादित्यत्रोपजायते इत्याह अभूत्तस्मादिति कथं भूतादहंकारात् केषामुत्पत्तिरि
त्यत आह क्रमेणावैकारिकादिन्यादिना तन्मात्राक्रमयोगात् इति शब्दादितन्मात्राक्रमयोगाद् इति

पंचभूतानामेवोत्पत्तिप्रकारमाह शब्दात्पूर्वमिति शब्दात् शब्दतन्मात्रादिति एवमुत्तरत्रापि ज्ञेय
म् तेषां भूतानां वर्णानाह स्वच्छं विपत्यादिना क्रमेण तेषां गुणानाह शब्दोत्यादिना उत्तरत्र तत्कौ।
वयोगित्पातेषां मण्डलानि कथ्यन्ते वृत्तं त्र्यस्त्रमित्यादिना तेषां मण्डलानां वर्णानाह तत्तदत्तमेति इ
दानीं तत्रोत्पत्तिकलाक्रमेण प्रदर्श्यते यथादीति तानुत्पादयन्तीत्याः एतत्कथनस्य प्रयोजनमाह।
पंचभूतेति इदानीमर्थं स्पष्टयन्ति प्रथमा इत्यादिना स्वेदजोऽण्डजजरायुजा इति उक्ते तानेव विवि
च्य दर्शयति स्वेदजा इत्यादिना कश्चिदित्यारभ्य अन्तःकरणमात्मनश्चान्तः स्पष्टार्थः अन्तःकरण
चतुष्टयमाह मनश्चेत्यन्तो प्रकृतनयः प्रदर्श्यते षोडशविकृतनयमुद्दिश्येत्यारभ्य अष्टविंशत्यतेनतन्मा
त्रा इत्यादिना विकृतनयः अग्नीषोमात्मकमित्यारभ्य मायते यस्य वाडवेश्वत्यर्थः शरीरवर्णानयोगः
स्पष्टार्थः जननानंतरं भीत्या रोदितमिच्छतीत्युक्तम् भयवेगेनासौ जन्तुर्निहन्त्यर्थः किमपि कर्ममभिल
षति तस्यैव हृदि प्रोद्भाविव वचावशेन प्रयत्नाज्जायते ततो मल्लाधारे दैहिकवायोर्विक्रिया भवति ता
ध्यामल्लाधारावष्टिकेनेशवान्तुर्ब्रह्मणः कश्चिदुद्भवो जायते समभावः पराख्यः स एव नाभिदेशं प्राप्य पश्यं
तीसंज्ञां लभते स एव हृदयप्राप्तः मध्यमाख्यामाप्नोति वक्त्रे वैखरीति वक्त्रशब्देन कंठादिस्थाना

सा॰
टी॰
५

न्याभिधीयंते स्वरादिक्रमविशिष्टरूपेण वर्णाभिव्यक्तरूपेण वक्त्रैर्वैखरीत्युच्यते ततश्चत्वारभ्यपकथेयंतः
प्राक्तनेनग्रंथेन ॐ कुण्डलिनी स्वरूपं वर्णयति त्रिधामप्रोक्तेनाग्नीषोमसूर्यात्मकं ते कुमारस्य शरीरे सुषुम्णा
त्मिन परमेश्वरेणान्तर्वत्पराशक्तिः ॐ कुण्डलिनी मूलाधारान्निर्गच्छन्ती मन्त्रजालानि नितरां बहूनि वा
त्मानि कृत्वा निरंतराणि सूक्ष्मरूपेणोत्पादयतीत्याह एकदा गुणान्ना शक्तिरिपादिना ततश्च
व्याकार्यां त्रिगुणात्मया सुषुम्णात्मिन परमेश्वरेण योऽसौ संसर्गः यथा वीणा तन्त्रीगतिसंयोगः प
रम्याः शक्तेः स्वप्रवृत्तिनिशब्देनोच्यते वेदादिबीजे प्रणवः स्वच्छार्थमपरम गुणत्रयं सत्त्वादि या
मन्त्रयमग्नीषोमसूर्याः देवानां त्रयं ब्रह्मादयः वर्णत्रयं अकार उकार मकाराः त्रिपुष्करं तीर्थं स्नान
विशेषः स्वरा उदात्तादयः शक्तित्रयं प्रभुमन्त्रोत्साहशक्तयः अवस्था ब्रह्मविष्णुमहेश्वराणां शक्त
यः वृत्तित्रयं अध्यायनयाजनप्रतिग्रहाः नाडीत्रयं सुषुम्णादि त्रिवर्गः धर्मार्थकामाः पद्मिनी व
धोः स्वर्गे स्पदेवीतन्त्वानि वस्यति सत्त्वादिभावाः परापश्यन्त्याख्याः विलीनं निचतुष्टयं वा स्वदेवादि
चतुष्टयं यमैज्ञानवैराग्यैश्वर्याणि गजादमकाद्यपावस्थामात्राः मूर्तिपंचकमीशानिकला स्त्र
नेत्रवक्त्राणि पंचब्रह्मरूपाः ईशानः सर्वविद्यानामित्यादयः षडाधारान् मूलाधारनाभिहृदया

केटभ्रमख्यतादर्शानानाशक्तितत्वान्यध्यग्रे प्रदर्श्यंते शाब्दब्रह्ममयीविभूतिर्येनतः प्राक्तने ग्रंथः स्पष्टा
र्थः एतमर्थं स्पष्टयितुं पञ्चशाब्दस्य हि प्रपंचयति शक्तितत्त्वरत्यादिना शाब्दस्य हि प्रशक्तितोमस्तलका
रणास्य शाब्दस्य प्रकाराप्लीकरणावस्था ततो ध्वनिः तेदनेतदं नादः शाब्दस्यायवस्था ग्रंथेनस्तन्मा
त्रिरोपिकादीनां स्वरूपं स्वयमेवाग्रे कथयिष्यति ततः शब्दीक्रमयायप्रपंनीत्यादिक्रमेणावर्णमा
लिकां सृजतीत्यर्थः कथंभूतो वर्णमालिकां सृजतीत्यर्थः कथंभूतां वर्णमालिकां नस्तेसकालि
हाय अकारादिमकारांतमित्येकः पक्षः पंचाशद्वारयुणानां ऊंउली अकारादिपंचाशद्वर्णानि
काष्टस्तत्रत्यपरः पक्षमध्येः उत्तरत्र प्रयोगोपयोगितया वर्णानामश्रीषामात्मकत्वेसोमसूर्या
ग्निरूपत्वं च सनिमित्तं दर्शयति मात्रइत्यादिना इतिश्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीराम
भारतीश्रीचरणपूज्यपादशिष्यस्य भगवतस्त्रिविक्रमभट्टारकस्य कृतौ शारदातिलकटी
कायांसूक्ष्मार्थदीपिकायां प्रथमः पटलः ‖ सेतेयतो वर्णानामस्यत्रिमभिधायेरानीतेषामेव स्ता
पनायोनिकथयिति तं कालोनयति चकथयितेद्वितीयः पटलमारभ्यते ततो व्यक्तिमित्यादिना
तत्रसोमसूर्याग्निरूपत्वंक्रमेणास्वरस्यव्यापकानां दर्शयति एकस्मात्इत्यादिनानत्त्वात्मान

शा॰
टी॰
५

5

इति वर्णविशान्तितत्त्वस्वरूपाः यतो मकारः सूर्यस्वरूपः प्रकाशः पुरुषः अः इति बिंदुः शिवस्वरूपो जयः
अः इति विसर्गः शक्तिस्वरूपः अतः शक्तिसहितात्परमेश्वरात् जगदुत्पत्तिरित्यर्थः तस्माच्छिवशक्त्या
त्मिकाद्वर्णसमुदायात्पंचभूतानामुत्पत्तिरिति वक्तुं भूतानां वर्णभेदमाह नभोभूतात्मक इति।
ऋस्वरेति अइउ अल्पदीर्घाः आईऊ ऋऌ मध्ये निहिता एऐओऔ अं विसर्गस्य सर्वकारणत्वान्
पृथग्गणना पंचवर्गाः कादयः यकारादयः पंच बलक्षसहिताः पंचभूतानां दश दश विशेषाः
तत्र ज्ञानप्रकारस्वैरवत्वात्ते सोमसूर्याग्निभेदेन स्वरस्पर्शव्यापकरूपाणामेतत्कादिरूपमभ्रदाया।
यथाक्रमं षोडशत्रिंशत्कला उच्यन्ते अग्नेस्तावन्दश इत्यादिना उक्तं च तत्र योगोपयोगितया इदा।
नीं पंचाशद्वर्णान्यप्येवं रुद्ररूपाः श्रीकंठादिमूर्तयश्चन तद्वक्तुं यथा विश्लिष्टमूर्तयः पञ्चाशन्नावयवाः शक्त्य।
त्मनिरूपयन्ते श्रीकंठ इत्यादिना कलप्रादिन्यासादिषु चोपयोगितया इदानीं मन्त्रं तेषां च विद्या
विभागं सोमसूर्याग्निभेदेन तेषामेव वाच्यादिकर्मसु सामर्थ्यं च क्रमेणाह दर्शयति मन्त्रविद्याविभा।
गेनेत्यादिना अथ तन्मन्त्राणां प्रबोधकालं वफलदायकत्वाभावं प्रदर्शयति आग्नेया इत्यादिना नि
द्रितप्रबुद्धमन्त्राः फलदायकाश्चेत्येवं मन्त्राणां तेषां निराकरणोपायं च क्रमेणाह दर्शयति छिन्ना

रिउष्टाइत्यादिना प्रत्येकं तेषां छिन्नादिरिउष्टान्तां लक्षणान्याह मनोविन्यादिना अनिलो वायुबीजे
यकारः संयुक्तं ककारादिना विभक्तं केवलं स्वराक्रान्तं दीर्घस्वराक्रान्तं आबीजे लकारः त्रितत्वब्र
ह्मविष्णुमहेश्वरतत्वेरावः ऐं कामबीजं क्लींअऊशाः लेइईउः मकारः सकारो वायवीयो हकारः
वतुष्कलेन्दु धार्म्मफडस्वे रेफेलकारः क्रोधोऽङ्कारः शिवः बिन्दुः शक्तिर्विसर्गः उक्तमंत्राणां रो
धादामंत्रेणफलजनकत्वाभावात् तद्दोषापगमोपायमाह दोषदुष्टानित्यादिना स्वराख्या
मि कोष्ठानामन्नकुलान्मन्त्रभेजे दिन्यक्रमम् तत्र वर्णाभ्यवन नक्षत्राणां मृत्यस्त्वात् केभ्यो वा
र्णेभ्यः कस्य नक्षत्रस्योत्पत्तिरित्यो ज्ञानं नक्षत्राणां वर्णविभागमाह आयलोभेति अयं भावः अ
श्विन्या आभ्यां अश्विनी नक्षत्रं जातम् पइयत स्मात्भरणी लोईउऊएभ्यः कृत्तिका भा ४ ऋ
ऋॢलॣलेएभ्यो रोहिणी पठएपत स्मान्मृगशिरः टठठेपत स्मादार्द्रा आ २ ओऔ आभ्यां पुन
र्वसुः जं १ कपत स्मात्पुष्यः नरवगआश्लेषा ८ २ चउ मघा पू १ चपत स्मात्पूर्वा न २ छज
आभ्यामुत्तरफ २ कजआभ्यां हस्ता ६ १ ट चित्रा क २ ठड स्वातिः रे २ ढणाविशाखा ला २
तथद एभ्योऽनुराधा क १ धज्येष्ठा लो २ नपफ एभ्यो मूले पठबशर्वषाढा पठभउत्तरषा

प्रा॰
टी॰
९

ष्ठा तुःम १ श्रवणो प्रयत्नपतयोः धनिष्ठः यः १ लक्षातभिषक् खे २ वक्षाग्राभ्यांपूर्वभद्रा ले १ षा
सहपश्चिरुत्तमभद्रपदा अग्रः उत्तः पभिः रेवती इतिश्लोकार्थः नक्षत्रगमनाप्रकारमाह जन्मेति।
राशीनामपि वर्णोभ्यपवोरुपन्नि: अत्रापि वर्णभेदप्रकारमाह बालेगौरमित्यादिना अयमर्थः १
वा ४ अआइईमेषः लेः २ अत्लालेमिथुनं रे २ एऐकर्कटः खे २ ओऔसिंहः रे २ अंअःश्राव
सहउत्तश्चिकन्या श्रा ५ कवर्गःतुला गो ५ चवर्गात् वृश्चिकःश्रा ५ टवर्गात् धनुः १
मी ५ तवर्गान्मकारः श्रो पफवर्गात् कुंभः भोः यरलवाः मीनः इतिराशिभेदिवर्णाः इ
श्लोकार्थः राशीनांफलमाह लग्नइत्यादिना सिद्धसाध्यादिनिरूपणप्रकारमाह चतुरश्रेत्या।
दिनातेषांफलमाह सिद्धादीति सिद्धादिवर्णानां बाधवादिनामान्याह सिद्धाइति तुर्यमचा।
क्रलेखनप्रकारं तत्फलंचाह चतुरश्रमिति मंत्रजपस्थानान्याह पुण्येहेत्रइत्यादिनाजप।
कालेआहारनियममाह भैक्ष्यमित्यादिना इदानींगुरुशिष्यलक्षणमाह मातृतःपितृतइत्या
दिनाशिष्यस्यगुरुपूर्वमेवाविधिमाह एकाहेत्यादिना इतिश्रीमत्परमहंसपरिव्राजका
चार्यश्रीरामभारतिश्रीचरणाश्रयपादशिष्यस्यभगवतस्त्रिविक्रमतभटारकस्यकृतौप्रा

दातिलकटीकायां गूढार्थदीपिकायां द्वितीयः पटलः २ ग्रंथेरां नीरीलोवास्त्वम्रज्जां मंडपकरणं।
कुंडादि निर्माणं च यथावद्वक्ष्यते तृतीयः पटलश्चारभ्यते ननु नावक्ष्यामीत्यादिना तत्र प्रथमं वास्तुमंड
लनिर्माणप्रकारः ननु न्याप्रकारस्तु निगद्यते कृतेनेत्यादिना मंडपरचनाप्रकारं दर्शयति ता।
तोस्मिन लग्नेत्यादिना कुंडादीनां प्रकारेण तन्मंडलप्रकारं रचनप्रकारं पुरः सरं कथयति श्र
गेवेत्यादिना कुंडरूपावन्तामन्याह स्वपावीजेन वकारश्चाहस्व अंग्रभाषायां केडलकन्यकुब्ज।
भाषायां रहति निष्यावाः कन्याकुब्जभाषायां बो उकलमन्याः अंग्रभाषायां कोलत्तभाषा नेरकुंड।
लीके कुंडनरभाषायां केगुणीकामंभाः प्रहयवाः प्रवीदिक्रमेण कुंडानां रचनाप्रकारमाह।
केनदितिमंत्रान्तमाह यवानामिति चतुरस्त्रीकृते पंचधाविभक्ते तस्य पूर्वस्मात्कोणात् पर्यंतमा
नेन पक्वमेधेलोलाञ्छयेत् ततः पश्चिमरेखामध्यादारभ्य तत्कोणपर्यंतं ततो दक्षिणाग्निकोणप
र्यंतं भ्रामयेद् भ्रमयतः ततो भ्रामितसूत्रवद्याग्रमारभ्य पूर्ववल्लांछनपर्यंतं दक्षिणोत्तरतः सूत्रवद्धा
पंदयात् ततो योनि निभं कुंडरम्यं भवति चतुरस्त्रीकृते तेत्रे दशधा विभक्ते श्च कुर्यात् कमेकं
मंशं त्यक्त्वा पूर्वतो याम्यसूत्रे तेत्रे संददांशपातयित्वा तेन प्रमाणेन दक्षिणतर ग्रपयं पश्चिमकोण

श्रा· टी·
८

द्वयपार्श्वयोः दक्षिणोत्तरविभक्तयोः वर्तुर्भागमध्ये एकमेकं भागं यावद्ग्रावल्लाञ्छयेत् एकमेका
मग्रतोपि लाञ्छयेत् पश्चिमलाञ्छनद्वयं वर्धयेत् एवं कृते रम्या त्रिकूटकोणा भवति अष्टादशधा
विभक्ते तेत्र वहिस्त्रयं दिक्षु एकमेकमंशं लाञ्छयेत् भ्रामटोत्तेन मानेन वर्तुलं कृ३ गुत्तमं भवेत्
अष्टधा विभक्ते तत्र मध्यसूत्रस्य दक्षिणतः पूर्वपश्चिमपार्श्वयोरेकैकं लाञ्छयेत् तेषां बहिः
पूर्वपश्चिमसूत्रद्वयमध्येपि एकमेकमंशं न्यसेत् पूर्वलाञ्छनात् पूर्वलाञ्छनात् मध्यसू
त्रपार्श्वलाञ्छनपर्यन्तं दक्षिणतस्तस्यैवोत्तरः पूर्वलाञ्छनपर्यन्तसूत्रपार्श्वलाञ्छनपर्यन्तं द
क्षिणतस्तस्यैवोत्तरः पूर्वलाञ्छनपर्यन्तसूत्रद्वयं कुर्यात् तथैव पश्चिमलाञ्छनात् उत्तरतो म
ध्यसूत्रपश्चिमलाञ्छनपर्यन्तं तथैव दक्षिणतः पश्चिमलाञ्छनपर्यन्तसूत्रद्वयं तत्सूत्रद्वयं द
द्यात् एतेन त्रैमध्यसूत्रदक्षिणोत्तरपार्श्वलाञ्छनयोर्मध्ये पूर्वपश्चिमाग्रे सूत्रद्वयं न्यसेत् एव
ं षट्सूत्रपातेन षडस्रं रमणीयं मण्डलाकारं कृ३ निष्पद्यते अष्टादशधा विभक्ते तत्र बहिः एकं
भागं त्यक्त्वा च चतुर्दिक्षु तेन मानेन भ्रामयेत् पुनर्वर्तुलं कृत्वा केशराणि परिकल्पयेत् त
दुपरि वर्तुलं कृत्वा पत्राणि तदुपरि वर्तुलं भ्रामयेत् पुनर्वर्तुलं कृत्वा केशराणि परिकल्प

८

येत् एवं कृते षडशीतिर्मंडलं भवति चतुर्विंशतिधा विभक्ते रेखे द्विरेखाबहिरेकैकं भागं विन्यस्य पूर्व।
लांछनाद्दक्षिणलांछनपर्यंतं तस्मादुत्तरलांछनपर्यंतं तस्मात्पूर्वलांछनपर्यंतं सूत्रचतुष्टये
कृते चतुरस्राद्बहिश्चतुरस्रं भवति अनंतरमभ्यंतरस्य चतुरस्रकोणार्धप्रमाणेन बाह्यचतुरस्र
स्य एकैकपर्यंतमाग्नेयसूत्रं तस्मात् दक्षिणपश्चिमदक्षिणलांछनपर्यंतं नैरृतसूत्रं पात
येत् ततउत्तरपश्चिमलांछनपर्यंतमाग्नेयसूत्रं पातयेत् तस्मादनंतरं पश्चिमलांछनपर्यं
तमुत्तरसूत्रं पातयेत् ततः पूर्वोत्तरलांछनसूत्रपर्यंतं ईशानसूत्रं पातयेत् ततस्तदनंतरं दक्षि
णलांछनपर्यंतं पूर्वसूत्रमित्येवं द्विप्रकारमष्टसूत्राणि पातयेत् एवं कृते षोडशकं मंडलमणि
यं भवति उत्तरोग्रेषु स्वपृः वसुषष्ठेन कोष्ठ युगवलादिभागः द्वादशांशपंक्तिः दशमनः चतु
र्दशमुललादारभ्येति तृतीयमेखलेसंदष्टभूमिमारभ्येति यावत् नालयोन्याधारस्थाणयम
धीकारं कल्पयेत् संधृकमेखलानामभ्ये परिधित्राणानां रंध्रं कल्पयेत् शास्त्रोक्तविधिना
वक्ष्यमाणप्रकारेण तमेव प्रकाशं दर्शयति एवमेतत्रयेस्मिंस्थिरस्थानके सर्वसंधिस्थानानि प
दाति त्रीणि तिर्यक् जसमान प्रदिशानपरमध्यकोणानि हितानि णो अवशिष्ट चतुष्कोणानि रा।

शा॰
टी॰
८
8

लपटलनिषीठगाज्ञारीणादिवर्णषट्कोष्ठकैः क्रमाणांशंतनखबाह्यपंक्तिकोष्ठानीत्यर्थः त्रिभिरंशंत
रैरेकेनबहिः एकेन त्रिभिरंशेनखबाह्ये यावर्णानाड्यानियमसाह हमिंद्रेत्यादिना साष्टमपरम
इतिश्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतिश्रीचरणाब्जउपासकप्रियशिष्यस्य भगवतस्वि
विक्रमनामभट्टारकस्य कृतौ शारदातिलकटीकायां गूढार्थदीपिकायां त्रयोदशः पटल १३
दानींदीक्षाप्रकारं वक्तुमारभते अथेति शार्द्धश्लोकार्थमाह ज्ञानमित्यादिना प्रथमं क्रियादीक्षां निरू
पयति देशिकेत्यादिना दर्भमुष्टिना नाडिकामनेकत्रयस्त्रिंभिंरावेवन्यासमनायस्थापयेत् भ
वानीनम अस्त्रमंत्रेदेवमामयोपवनः पवितः वामदक्षिणांगनिजवामदक्षिणं नेमवमस्तस्यशुद्धि
प्रकारं दर्शयति स्पृष्ट्वेत्यादिना परमात्मनि द्वादशांतस्थिते विन्यात्रेणामेगहमितिपरमा
त्मने त्रेणाकरणपरमात्मनीतिसंबंधः व्युत्क्रमेणेति आकाशवाय्वग्निजलपृथिव्यादीनां
व्युत्क्रमेण यथा पृथिवी जलमग्नाविदेवंप्रकारेण देहं संशोषयेत् केन प्रकारेण नाभिमं
डलस्थितेनवायुना वायुबीजेनयकारेण तीक्ष्णेन तेन वायुनादेहं संशोषितं ध्यायेदित्यर्थः ते
नैवेति वह्निबीजेन रकारेणेति यावत् विश्लेषयेत् दहेत् अथ तेनामृतबीजेन वकारेण।

सनं भसकावकारान् स्वाविनं भसाद्धादशांते स्थितपरमात्मनि लीनानि तस्मिन्नेव लीनं जीवा
त्मानं हंसदेवस्य जीवस्य हंसशक्तिमंत्रेणानानिमिछन्नर्थो विभक्तिभिः सहितैः कादिकाभिर्नारा
चमुद्राभिः सर्वं त्रैवमेवमंडलानीत्याह पंचांगानीति स्वेनैव मंत्रेणातिष्ठजाह्निविधा आभ्यान्तरा
बाह्यान्तराभ्यन्तरपूजाप्रजाप्रकारमाह कस्यैयदित्यादिना पञ्चसप्तीदि पीठ मन्त्रे योगपीयू
मनेनेनमइ तिमन्त्रेणैत प्रतिपदैस्ऊं मंत्रेवामुद्राः आसनादिमुद्राः कलाः प्रकारउकारमकाराः श्र
वेसूक्ष्मान् मूलमंत्रमप्यवान्तयेत् तस्यांगं मूलमंत्रस्य षडंगं तस्मिन् जलेन्यसेत् यथान्यासं
समाहितन्यासक्रमेणाङ्गदेवस्वदेहधर्मादि पीठानयादस्यानेषु कल्पितेषु तस्मिन् पीठं पूजयेदि
ति पूर्वेणासंबंधः तमेव पूजाप्रकारं दर्शयति पंचकेत्यादिना गुरूपदिष्टविधिनाप्रोक्षमिति न्या
सध्यानादिकमित्यर्थः सायुः अव्याग्रचित्तः मंडलकर्णिकामध्ये कलशमुगं यथावद् ऊर्ध्वमास्थ
ते प्राह्लिमिरित्यादिना तेषु तंडुल पूऊ वेतं दर्भमयग्रंथिते षोडशवां कृतेउल कूर्चादीनामेव समये
धर्मायनमइत्यं ते मंत्रमप्यभिमन्त्र्यैः अर्घ्यः कूर्मशिलेत्यारभ्याह हिमाद्रिर्यवितमित्यर्थः आन्ता
नोग्रयः सप्तार्थः त्रिगुणात्मनामन्त्रादि त्रिगुणात्मना तद्धमूलमंत्रप्रतिलोमेनतनिद्वादशा

शी॰ टी॰ ए॰ ९

त्मनः सूर्यस्य मूलमंत्रप्रतिलोमेन जपित्वा आवाहयेदिति निगतेन संबंधः तत्र तत्रेति प्रत्येकं वर्तनं
वर्तिमंत्राणामित्यर्थः द्विविधगर्भाष्टकं यथाक्रमं दर्शयति वेदेत्यादिना वेदाः कचटाः का
पिः ब्रह्मवेदनेत्रक्षीवैरं कर्पूरमले स्वर्गापिशिकाविशेषः अत्र भाषायां कृतवेन सेव्याकेउपीरमस्त्रा
णाप्रतिष्ठामंत्रमस्त्रइति पाशादीत्यादिना पाशाङ्कुशाहीक्रं एतद्वर्तरेशेषस्रागमस्य इंडुवल्ली अत्र
भाषायाविकृत्यरूढभाषायां उद्दानश्रमिन स्वरुद्रमेकलशाभिमंत्रितापकलयितिसंबंधः कल
शमध्ये मूलमंत्रेणावेष्टयेत् इत्यर्थः अस्मिन् कलशमंत्रदेवता आवाह्य जयेदिति क्रमम् तमेव वह
नाप्रकारम् यथावद्दर्शयितुमारभते मूलमंत्रमुच्चार्येत्यादिना आनीयेत्यन्तमर्थः स्वस्मा
न्नाहृदयकमलात् वामनासिकारंध्रनिर्गततेज आलोच्य निजकरेदकरेदत्तिणामात्रका पंसे
चिंत्य तत्क्षणं पुष्पांजलिं चेयनवेन तन्मंसंपुंक्षसं चिंत्य कलशमध्ये देवता मूर्तिमन्तं संस्मृत्य तस्याः श्री
मूर्तिब्रह्मरंध्रस्थानेसंयोज्य देवतामावाहयामीत्यावाहयेत् सर्वाः स्वबुद्धिः संवनतत्रतिपुराश्त्य
र्थः सकलीकरणान्यासमित्यर्थः परमीकरणमेकीकरणं उत्तरोग्रंथः स्पष्टः स्वयामंत्रेवकारः
नराचमनमेन उंक्रंमयुपकं प्रत्युपचारे मातृकाचरणं धार्यं मूलयंत्रेणाकृयांत् कंठमातृका

तदग्नलं मंत्रमुच्चारेत् पुनर्मातृकान्तरं गुह्यायं सपरिवाराय देवाय गंधो नमः इत्यादिप्रकारकारे
णाश्रित्य पत्रमग्निपत्रम् अत्रोऽन्यपीनार्थ्यं संगृह्य तत्वार्थः मान्यानः स्पष्टार्थः वैश्वदेवहोमप्रकारे।
यथा वह्निमारभते इति। स्थंडिलं इत्यादिना विश्वेभ्यो देवेभ्य इति विश्वेदेवा एव वैश्वदेवः प्रधान
देवः तेभ्यो वै वैश्वदेवहोमः प्रधानदेवतायां समृद्धैकोऽकृत्वा पवित्रवर्द्धि लगं घृततोयान्वितेव।
लिविकिरेति स्पष्टार्थं मन्त्रम् एवं संचिनाद्भिर्मुष्टिना वर्तुलीकृत्य पूर्वं संचितत्वात् आसना
वेनविनिविश्य प्रभोर्दक्षिणपाणौ उत्कलवणकेनकीमेस्यात्पत्नस्या पश्चिमाभिमुखी उत्ता
नपाणी मम सन्मंत्रदेवतावृत्वा सनेन निष्कन्ने वसंप्रत्यरहेति मंत्रेण हमपुष्पेवत् संउपस्थानः।
प्रदिनेपरिनेण विवर्मतस्मिन्नेव स्थाने करकां निवेशयेत् ततउपविश्य तामसन्देवं कोपुनर्गंधि
गंधादिर्चयेत् पुनरपि स्थंडिले अग्निमादाय समस्तेन वह्नौ होमेण घृतेन पचेत् कथ्यतदाह अग्नेणा
मादिना शिवाकालीयतमेकेभागं देवतायेन मइति प्रधानदेवतायेत्समर्थ्य अन्यमपुर्ये स्वाहेत्याग्नौ
हुत्वा शिष्टमाचार्यः स्वयं शिष्येणासह प्राशयेत् अथ आचमनानन्तरं शिष्यं सह लीकृत्य त्वामे
कृत्वा उत्कलवणादेनकाष्टशिष्या यदयात् सोपि नत्वा तालपाविसर्जयेत् यथाविधि नमाचरेत्।

शा॰ टी॰ ४

10

शिखोर्ध्वेपेनरक्षितमानीयामुनामासार्धवेद्याङ्कुरस्य पश्चिमेभागेदर्भौनालक्षीर्ष तत्रतस्यागाचौ।
तत्रप्रायीनगृहः शिष्याणामहृत्प्रथितायाः भविष्यति। इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य
श्रीरामभारति श्रीवरणामहत्पादशिष्यस्य भगवन्निर्विक्रमतन्त्रमहार्णवस्यकृतौ शारदाति
लकटीकायां पदार्थदीपिकायां चतुर्थः पटलः ४ अथ होमप्रकारं वक्तुमारभते ततोग्निजना
दिनाङ्कुरेभ्यः कारणात् इत्यादितिग्रहादेशान्तिकर्मारम्भायेतत्रपद्मं इतिपक्षसंगारेणेत जि
ह्वामायानहइति वह्नि इतिबीजं वह्निः रकारः हीमः वायुबीजं यकारः अग्नीशः एकारः पतेः
मेघुज्वालामादियानाः सप्तविद्ववेताणां जिह्वामंत्राः प्रथमञ्च ... सप्तजिह्वा नेशमकेश्च
सप्तानिजिह्वामंत्राः इति सात्त्विकराजसभेदेन यथाक्रमं जिह्वात्रैविध्यमाह इतिक्रमेणानामाम
यिदेवताः प्रदर्शिते अथ मेधादिना उत्तरतो गृहः स्याः तत्पुरस्तान्मध्यमल्लानि आत्मनः।
ज्वालान्वक्तुमारभते क्रमेणानि ... गर्भाधानादिविधिपशामस्कारान् क्रमेणाकथ्यो।
ते गर्भाधानेत्यादिनानलस्याप्तिरेवाह्ने यितरोपार्वती परमेश्वरौ विद्येश्वरस्यमंत्रणामहाग
णपतिमंत्रेण दशधायात्विषमेन ऊर्ध्वान् कर्ष्ये ओंपकाद्यात्मेवश्रेयवं सहितं तरोवष

४

उक्त्वा तीर्त्वा अनेन ॐ गं गणपतये वरवरद सर्वजनं मे वशमानय स्वाहा इति वचनतः एवं दशेति
अविशोधनमित्यतः प्राक्तनः स्पष्टार्थः अथ विशोधनमेव व्याचष्टे निरुद्धेति षष्ठ्यान्तेषु नस्यनतः यो
केन मार्गेण वक्त्रमागतेन मंत्रेण तन्नइष्टान् एतदर्थविलयनप्रकारमेवाह शिवे स्पष्टार्थः मथ
वे सकलीकृत्य न्यासं अभिषेकप्रकारमाह विधिवदिति तयोर्देवनाशिष्याचार्योः एवं क्रिया
दीक्षामुक्त्वा इदानीं वर्णदीक्षाप्रकारमाह अथेति ग्रंथः स्पष्टार्थः इदानीं कलादीक्षामा
ह इति वेदयेत् संस्मरेत् अधुनावेधमयीं दीक्षां दर्शयति ततो वेदमयीमिति तेजः अंधे सामा
न्यां ग्रिमं सषष्ठ्यकमलाधास्याभिः हृदयं कंठमस्तके मध्ये यथाक्रमं वतः षट्दशाद्वादशाधो उपरि द्वि
गणितापद्मकार्णिका नमस्कारशाधिष्ठानदेवता सकमला सनप्रभृति सदाशिवपर्यंता समूर्ध्वसहिताः
ततः सहस्रं नत्वं वेविद्वीनेकलाया ओंनादेउ मणिना दीतेनेउन्मनायां तेविशुवक्त्राणं रेतः हत्कर्पता
निवेद्वादीनि शक्तिस्थानानि तेयानि एतत्सर्वं परमशिवे वेधयेत् इत्याद्यार्थः एवं दीक्षितस्य फ
लमाह गुर्वाज्ञयेति होमस्य पर्याकथननमातो ग्रंथः स्पष्टः तत्र होमकाले ज्ञानाग्नौ ध्यान
नियममाह वेष्यानमित्यादिना तत्रैव होमांकि तेष्यः अथ त्र्यवर्णादि होमहोममाह कर्णहोम

श्री॰
टी॰
॥

मिश्रादिहोमकालेषु मुक्ता प्रमथजप्यवश्यभवणिगं यथ भजनवादिकारणेष्वाभाश्रमहेतवे
दर्शयति रावर्णामिहरः इत्यादिना इति श्रीमन्महामहेश्वरपण्डितराजानकाचार्यश्रीरा
मभानिश्रीवरराजशिष्यपादशिष्यभगवत्तत्त्वविकृतस्नेहरकराहकोशयारतिलकटीकायां
गूढार्थदीपिकायां पंचमः पटलः ५ अथ नारीलालविधानाकथनानन्तरं मन्त्रमस्या मोक्षः मन्त्रा
त्मकपरवाणिविधावामृतं तथा संसर्वप्रकृतिमन्त्रां मातृकां प्रपंचयितुमारभते अथ वर्णानसिमित्या
दिना अक्षीलवितिनष्ठ सकलवनष्ठयद्व्यातिरिक्तः स्वरीर्वस्वस्तु यानर्गकेविरप्यमर्थः अकारवर्गच
उ ओं हृदयाय नमः इत्यादिप्रकारेणतिन्निजानि युक्तानि वर्णश्रीविभक्तिशक्तानि ध्यानमाह पंचा
शल्लिपिभिर्विभक्तमालाप्रज्ञाविमलेलकऊदि अपरपाले मातृकां पूज्यां वर्णयति श्रीमति
अष्टदलेषवं विरचय्य ततत्कर्णिकायां यो मह कारः इउः कारः अस्त्व स्तनाविसर्गः
वायमर्थः एते सपिंडितेनेत्रीनेकर्णिकायां हम्भौः इति लिखितितिषु स्वरान्तके सेरं अष्टपत्रे
षु कादिलीनानां अष्टवर्गाणां आशापालितिपद्मादेवेवहि मं पुरेतत्स्थामंतरे पृथ्वीदिदिलला
वेयकारः अस्मिपुका ते शुआगेयादिषुलाम लिः ठकारः वंवंकृतेनम्रेगनापूतनयमनत्कर्णि

॥

कार्यो देवीच शक्तेर्यदिति समयार्थः आधारशक्ति मित्याद्युपासकमन्त्रमरंपनोग्रेस्थः स्वाहाः स्व
पादि पूर्वमातृका याद्दशविधन्यासमन्त्र क्रमेणावक्रमारभ्रतेन्यसेत्सर्गमित्यादिना ॐ ह्रां हृदि:ं
वाशान्तकलाभिःतातीयत्रिपुरा मन्त्रवरमकीजंतद्वीनपूर्वा समुद्या नग्रोति समयानुशाना
शक्तिः आत्मपुनान पदिदशावर्णानत्क्रम्यानेषुन्यसेदिति कण्ठ्यं यत्नगात्मनेनमः रेफुस्या
त्मनेइत्येवमनयत्रापि तत्स्थानात्मना आत्मान्मनेत्युक्त्यादिप्रकारेणाहसेति हंसोहं दयायनम
मः हंसी शिरसि इत्यादिप्रकारेणास्य शक्तिकामबीजाभ्यां सम्पुटान्विति उक्तार्थः आदिबीजे
नेति अविरलाकलनान्निविड भावणांशक्तिः पूर्वोहलेखाशैवी प्राक्प्रसत्तेन तु श्रीबीजेन समा
भ्यां पुनरपि कामबीजाभ्यां विधायात्मकेनदानीं पञ्चयागाख्यां न्यासमाह प्रपञ्चेति वेदादिः
प्रणवः अत्र न्यासस्यवाच्य प्रपञ्चत्वमित्याशङ्क्यतन्यासं प्रपञ्चात्मकन्यासात् तदात्मकत्वेप्युक्त
मित्याह पञ्चभूतेत्यादिनाप्रणवेत्यादिनाप्रतेजोसि प्रमात्मनिमन्त्रस्थानं संपुटितानन्त्वणाद्व
इयान्न उपसंहरेदित्यर्थः फलमाह पवामिति पवेन्यासंकृत्वा किंकुर्यादित्यत आह न्यसेति प
वेवर्णैर्नामात्मके प्रपञ्चयागममित्यापाद्य नावहृन्मानाणुत्सैरग्रे हृन्मप्रकारेणन फलेवाह

शा. टी. २१

इष्टेष्वितिना येव इत्याद्याह अपमेयेत्यादिना पभिः इष्टैः सौरेव प्रयैव मंत्रैः हुतनलतहोमस्य फल।
माह सर्वान्कामानिति फलानन्तरमप्याह पभिरित्यादिना एककलशाभिषेकप्रकारेण तत्फ।
लं चाभिधाय नवकलशाभिषेकप्रकारेण तत्फलं चाभिधाय नवकलशाभिषेकेण तत्फलं चा
भिधाय नवकलशाभिषेकेण तत्फलं च वक्तुमारभते पूर्वोक्तमेत्युलमित्यादिना अन्नरेतेरेषः
स्पष्टार्थः मातृकामंत्रसाधितमुद्राविधानमाह सोमसूर्येत्यादिना स्वरान्व्यञ्जनसंख्ययाष्टौ
ऊष्मा पंचविंशतिदशसंख्यया इत्यर्थः साधितमुद्रिकायाः फलमाह इयं वहेत्यादिना तानीयो।
ज्वलनः अधुनानवरत्नमयंमुद्राविधानं तत्फलं च निरूपयितुं तत्स्थानवर्णान्वनंरूपतां प्रतिपा
दयन्नाह विभजन्मातृकामित्यादिना नवरत्नानां नामान्याह माणिक्यमित्यादिना मातृका।
यंत्रमाह तानीयो ज्वलनः कर्णिके तत्सर्वाण्यावाने प्रागेव हूकं तत्वा मे द्विगत्रसंग्रहापिका
यात्रस्तुतन्निरूपणे इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य श्रीरामभारतिश्रीचरणशुश्रूषया
प्राप्तश्रीभगवत्त्रिविक्रमसनभट्टारकस्य कृतौ शारदातिलकटीकायां गूढार्थदीपिका
यां षष्ठः पटलः ६ पंचाशद्वर्णमातृकामंत्रविधानानन्तरं हि वैत्रेखरिसंग्रहार्णात्मक मंत्र

लिपिसंस्थमातृकामंत्रविधानं कथयितुं वर्गानाकारान्स्त्राः प्रथमतः वर्णान्विभजते पंचह्र
स्वेत्यादिना प्रथमं तत्र निगूढः पंचह्रस्वाः अइउऋऌएऐओऔ व्योममहीवाय्वग्निजलयताः व्योमह
काराः ही रः यकारः अग्नि रेफः जलं वकारः धारा लकारः ततस्त्रायमर्थः हयरलवाः ।
अंत्यमार्थमित्ययमर्थः कवर्गस्यांते ङकारः आद्यं ककारः द्वितीयं खकारः चतुर्थं घका
रः मध्यमं गकारः ततः ङकखघग इति वर्णत्वं वर्गः एवमन्यत्रापि ज्ञेयमाद्यमित्युक्तम् ।
ञचछझजक पंचमवर्गः णटठढड षष्ठवर्गः नतथधद सप्तमवर्गः मपफभब अष्टमवर्गः शष
सह नवमः एतेन वर्णात्मिका लिपिः नवात्मवर्गा यत्र वर्णा दृश्यंते आद्यो वर्णानामिति अत्रा
द्यैर्निर्दिष्टः आद्यं वर्णानां आकाशानां हकार अग्र यकारस्त्र अग्र वर्णानां संयोगे तेत्र
वर्णानां इति भवति वर्गाणां पंचमात्राः ङञणनमाः प्राणिसंयुताः प्राणी प्राकाराः तेन
युक्ताः वर्गाः दिवर्णा वेदिनत्वाः हि कारो आकाशो वायुर्वा अग्निर्वा पृथिवी मध्यं त्वं वर्गा वर्णानां प्र
त्येकं क्रमेण गृह्यंते व्योमेत्यादिना तद्धि एवमेव नववर्गा वर्णानां प्रत्येकं बोद्धव्यान्याह ।
द्वितीयवर्गं इति द्वितीयवर्गाय्काराद्विवर्णं नत्रभुवा वकारादं नास्ति नस्याचरवतः स्थानम् ।

श्री
टी
१२

13

कल्पात् नवमेण कारादिवर्गेण सप्तत्वतान्म कल्पात् नवमनलवाचकयरवाचकान्तरेन सः हा
दिषड्वर्गकेचिति नववर्गमध्येह ङ-जणनमाद्यरादिवर्गे लिणदन्याख्यातमपरम अर्केनेन ना
केतिक्रलेकरहिता इत्यर्थः मयुमरान् आमवमरान् विधाय स्तके अकारादि ऊकारान्त आदि
वर्गद्वयात्मक नववर्णानां न्यासस्थानान्याह आधारेत्यादिना अधिष्ठाने लिंगे विंदौ ललाटस्था
नेनादे सर्धिशब्दांतनमादपरिषिवेहादशांतेन्द्रतीयवर्गोत्तरन्यासस्थानान्याह ऊर्धादिपंच
युक्तेष्वित्यर्थः ईकारादिमकारान्तपंचवर्गात्तरेन्यासस्थानान्याह अग्रमूलेत्यादिना अग्रा
धर्यंतिगरूपः उकारमंगलाद्ये ककारे वाङ्मूले ऊं द्रमध्ये स्थाविन्यर्थः चकारमेरा
लिमूलेषु गकारे मध्ये देशेमणिबंधांते अग्रहमूल इत्यर्थः पंचवर्गचतुष्टयेन्यासमसका
रेजठरे दक्षिणपार्श्वे मकारो नाभौ भकारे पृष्ठे बकारे माध्यत्तरत्रयात्मक अवशिष्टवर्ग
न्यासस्थानान्याह यथाक्रमेण हृदादिरूविलेति सविलेति सहितेन्यासमसयेवर्णान्विसर्गा
युक्तान् न्यसेत् स्थितिन्यासमयेनारनवबिंदुसयुतान् अपितवह्निवर्णोप्रथमानंतरेवा
युवर्णानंतरआकाराश्ववर्णोपुनर्भौमिनोवप्रकारेणन्यसेत् कथं खः कः उः गः एवमग्रा

१२

पिबोद्धयम् संहृतिन्यासमये प्रतिलोमेन विंदुयुतो ङं ञं णं नं मं कं इति नवन्यासो नेत्रन्यासे
न् एवमन्यत्रापि निगदव्याख्यानमपरम् यत्र क्रियाविशेषांस्तु त्वाला कर्मा विना साधयेत्
इत्युक्तम् तानेव यंत्राणि स्पष्टीकर्तुमारभते विंद्वाद्यपंचमस्वरादिना अत्र वांचयटकार्थः वि
न्द्वाद्ध्यगगनेसानन्त्वारहकारं शिवयुक्तं एकारसयुक्तः हेमिति भवति साध्यविंडह्ता
णिावलिलिखेत् नामिकालियमुद्दिष्टपयत्रे लिखेत् तस्यान्तमास्त्वं शिरसि डादिकोष्ठमध्ये यस्मि।
न्कोष्ठेति ष्ठति तत्कोष्ठगनामाक्षराणि तस्याविंदु हराणि तैः सह लिखेदित्यर्थः सर्वतोभद्रा।
पत्रेषु प्रत्येकमाकाशवर्णान् एकैकहकारयुतान् कृत्वा लिखेत् कथं हं ग्रं हं थं छं हं त्रं ह
णं हं नं सं हं शं हं इत्यनेन प्रकारेण हकारयाणि हकारयुक्तान् कृत्वा एवं अग्न्यादिरुद्र।
पंचपत्रे हकारयुतिं कृत्वा लिखेत् तथापि पत्रवर्णत्रयं भवेत् ततः पद्ममाकाशमंडले
नवेष्टयेत् एतद्विधियंत्रविधिना हि मुक्तिफलप्रदम् सोयाति निगूढलेकमलेष्वाक्षराणि।
कांचापकारह्वयमतस्सुर्घिंदुइति लिखेत् पुनस्तत्रैवकोपशान्तमश्नति नतश्चक्रं नमश्शति।
भवति कोपप्रशमनमात्रे न्यारलेखइह सवापवर्णान् सकारेणानुदितान् पंचवायुमंडले

श्री· टी· १४

14

मेवरूपेण एतद्यन्त्रयंत्रे समस्तकलिलिखितं सम्युक्तफलप्रदम् वह्निबीजमिति रेफः हूं यं श्रवणानुका
रः अर्धेन्दुरनुस्वारः क्रमेणामेव ध्यानेयेतद्युक्तं भवति अष्टदलेपद्मंविरच्यमध्येष्वरलिखितं
नेरोऽइति स्वरूपं शान्तेन नमः इति तेन सर्वरोगा फट् नमः इति वलिखितं छदेषु वह्निवर्णान् व
ह्निपुटितान् पूर्ववन्मायाकोष्ठगतनामावैरलिखितं अनेन मन्त्रेण मन्त्रछदे यत्र ग्रीमेऽलेन पेऽ
वेरूपेण ऽदमोग्रयंत्रयुक्तफलप्रदम् भवति इमामेवयंत्रमाध्यस्थानकारसहितमरिको
ष्ठगतनादरसहितेन कर्णिकायां भौमो दयोविनागादेवाप्रेन वरुषेलिखितं सयुक्तफलप्रदं भवा
ति मामार्थेहिति नामारेफः अर्धेन्दुरनुस्वारः तद्दनपुरेऽभिभवति ततोवृपुनेवर्णमाला
मेत्रसहिते तन्मत्रमहूरति मार्थोहिति अर्धेन्दुरनुस्वारः तत्सन्निहिताःऽईनःविपुःस्वरूपंव
सपुनस्तदेतेभवेस्वरूपेणनमःइतिचस्वरूपं अत्रायंगर्भकार्थः दशदलकमलेकृत्वानकर्
णिकायांशिवियवेविपुरेणनमःइतिलिखितं तत्पत्रेदरेषुवाह्यगानवर्णान् वकारपुटिता
न् पूर्ववद्धपुटरमिहतान् विलिख्य आप्याप्तेरागवेष्टासमस्तकर्मसाधितेयथोक्तफलसि
द्धिः गंडेविऽरिनिरांडेलकारःविंदुविभूषितः अनुस्वारसहितः वसुमतीमबीज शोणा।

हृष्टी बिंदुमन्तौ गंडयोर्मध्ये औजगौ गंडयोः लकारयोर्मध्ये नकारस्य कारौ लिखेत् लुकेन मरु
तिस्वरूपं पत्ते मंत्रे मंत्रे मध्ये लिखेत् अग्राग्न्यं निरृ ऋः वस्वष्टदं एककं विलिखेत् अग्राग्न्यं।
निरृ ऋः वस्वष्टदं एककं विलिखेत् कर्णिकामध्ये लेख्या ग्रंगल्लकेन मरुति विलिखेद्द
लेषु लार्णपुटितान् वसुभूमी वर्णान् साध्यस्य सिद्धकौ हृच्छ्रमं नाम हितं लिखेत् अंत्यमंत्र
पल्लवोपशोभ्य गृहे गावेष्टयेत् एतत्पार्थिवं यंत्रं विधिनालनं मुक्तिफलप्रदम् अनिरोहिता
र्थमन्यत् अंतिति इति अंतिमं मकारः वरुणो वकारः तेन रुद्रः प्रदितः दवाग्वादिति स्वरूपं हृदयं
स्वाहाकारः ततः वदवदवाग्वादिनि स्वाहा इति सिद्धा अनेन स्यानान्याह शिरउत्यादिना।
अथः गुह्यम् पुस्तकस्थीः पुस्तकमेव उत्तरोत्तरस्थः स्पष्टार्थः मुद्राव्याख्यानमाह मंत्रांतरम्
इति हृदयेत्यादिना हृदयानेनमः प्रा ह्रीं ते भगवति सरस्वति रूपं वदप्राह्व ग्रमंसरस्वरूपं वाग्देवि
स्वरूपं वह्निजाया स्वाहाकारः वाग्भवाद्यं ऐंकारं षष्ठिः पूर्वे बिंदि ऐंनमो भगवति वद वदवा।
ग्देवि स्वाहा इति षट्कोटः विद्यां पुस्तके अनिरोहितार्थमपरमंत्रांतरमाह तारमिति तारप्र
णवः मायाह्लेखा ‥ परः एकारः विन्दुरन्तस्थाद्याः शक्तिः हल्लेखा पुनः प्रणवः सरस्वती रूपं

ईं नादचतुर्थ्यन्ता नमनिकः स्वरूपं ततश्च ॐ ह्रीं ऐं क्लीं ॐ नमः स्वाहेत्येवं नमः इति पञ्चदशाक्षरः सिध्यति
वर्णान्यासमध्यानानाह अहम्र इत्यतिमूर्धाग्रहगुणाग्रहमालाविधा पुस्तके साम्प्रदायिकमपरम् म
न्त्रान्तरमाह वाचस्पत इति वाचस्पतेऽमृत इति स्वरूपम् प्लुवः प्लुरिति स्वरूपं वाग्बीजादिः ततः पे
वाचस्पते अमृते प्लवः प्लुवः प्लुरिति जपवटीजपमालां प्रतिरोहितार्थमपरं मन्त्रान्तरमाह नोटा
स्यमिति नोयं वकारः तत्स्थविसर्गः प्राणं अन्तेन ततः सर्वाकारः वतशेखरशाङ्कन बिन्दुमात्रेण
ह्याते ततश्च वमामितिशप्तमबीजं सिद्धम् विह्नवीशाग्रतः वह्निः बिन्दुरनुस्वारः अग्नीशाः एका
रः ततोग्निपुरको वह्निरेफः ततश्च स्त्रे इत्तीदृशि हे बिन्दुरनुस्वारः मध्ये ओकारः ओश्च वकारः भगुः
सकारः ततः स्वस्त्रौं इति तृतीयं बीजं सिद्धम् साम्प्रदायिकमपरम् आद्यांत्यान्तं ह्रीं हिलान
मेशान्तः पिण्याकेतिलोच्छिष्टम् अथभाषायां तैलकपिण्डिस्वगामममन्यत इति श्रीमत्पर
महंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामचन्द्रातिश्रीचरणपूज्यपादशिष्यस्य भगवतस्त्रिविक्रमसा
महारकस्य कृतौ प्रारब्धातिलकटीकायां गूढार्थदीपिकायां प्रथमः पटलः १ अनन्त
श्रीमेत्रवक्त्रमारभते अथोत्यादिना तत्र प्रथममेकाक्षरमन्त्रमुद्धरति वात इति शकारः वह्निः रे

फः वामनेत्रं ईकारः ई ऊः बिंदुः ततः श्रीं इति सिद्ध्यति अस्य जपे मे लावइत्येतः शाक्तेनोग्रेशयः स्पष्टार्थः
मंत्रांतरमाह वाग्भवमिति वाग्भवः ऐंकारः विष्णोर्वनिता श्रीबीजं मयाहल्लेखा मकारके
ततः कामबीजं एवं बीजचतुष्टयात्मकं मपरं लक्ष्मीमंत्रं विशदं मन्यत्र मंत्रांतरमाह वनिता दीर्घे
तिदीर्घो नकारः याद्विर्मकारः मपवविसर्गातः ततो नम इति सिद्ध्यति ब्रह्मा ककारः भानुर्मका
रः वसुंधरा लकारः वांते सिद्धिस्वरूपं प्रियावह्निः स्वाहाकारः ततो नमः प्रियस्वयाः वरदायै
नमः कमलायै कमलरूपायै ब्रह्मायेत्येवं प्रकारेण प्रणवादिकाः श्रेष्ठमंत्राः अतिरोहितार्थं
शेषस्य मंत्रांतरमाह वाग्भवमिति वाग्भवं ऐं शंभुवनिता भुवनेश्वरी रमाबीजं श्री मकरके
ततः कामबीजं तांतीये सौः जगत्स्वरूपं पार्श्वं पकारः रेफयुक्ताः प्राची ऐंकारः भृगुः सा
कारः वैस्वरूपं नमः स्वरूपं ततएतत्सिद्धम् ऐं ह्रीं श्रीं क्लीं सौः जगत्प्रसूत्यै नमः इति अतउ
यानवर्णानपरोऽग्रेशः स्पष्टार्थः श्रेयोहि सौभाग्यकामी ॐ उमम मंत्रालिमालामंत्रोद्धारमा
मंत्रालिमालामंत्रोद्धारमालापि सिद्धं केशवेन मम शंकरेणेदं नगराणां स्थम् सर्वागावेवाज
केशवेन गणपतिनेदिं मम जनेव दर्शयति एतावतेव माहित्य कृत्वा नव प्रहानीत्यतः शाक्तः

श्री·
टी·
१९
16

सप्ताष्टौ अभिषेकप्रकारमाह स्नात्वानववस्त्रपरिधानादिना यंत्रंभूषितंवक्ष्यमाणयंत्रपूजितं ।
पञ्चकक्षीरद्रवल्ली कोलाविल्मकोला धात्री अमलकं सौगंधिकं कल्हारम ब्रह्मकूर्चं बदरं अम
यंत्रस्थिं तैर्मैः पञ्चवाक्यैस्नात्वाकलशान् नेत्रशीर्षं स्रंसोपशीर्षं अश्वत्थादीनां समीपं विधाय अभिषे
कं कलमाह नरपतिरितियंत्रमाह वेदादिरित्यादिनष्टादशपत्रं पद्मं विरचय्य तत्का
र्णिकायांप्रणवंविलिख्य तन्मध्ये साध्यनाम श्रीशक्तिकामबीजसहितं तत्पश्चात्किंजल्केषु
एकैकपत्रमूलेकिंजल्कंयंत्राष्टादशपत्रमध्येमंत्रानगारंपैकैकशो लिखित्वा तद्बहिः षोड
शदलंपद्मंकृत्वा तत्केसरस्थानेषु द्वौ द्वौ जनानपत्रेषु षोडशस्वरान् लिखित्वा बहिः भूबिंब
दंचैवपद्मेतमालिकात्यामवेष्टयमभवत्हृदयकोणेषु लक्ष्मी पुनः पुनः यंत्रपटलतामाह महालक्ष्मी
तिमंत्रान्तरमाह ईंश्रापश्री त्रिभुवनेश्वरीबीजम श्रीमहालक्ष्मीबीजपुटितम् ऊँ स्वाहा पदं भगव
तीपकारपुत्राम ह्रींस्ववीजं ब्रह्माककारः आदित्योमकारः आदित्योमकारः पतालकारः दी
र्घोदीर्घपुत्रः नकारादिः लकारः भगवान् एकारमन्त्रः महनमयकारः प्रसीदपुरंस्वरूप
म श्रीमहाभुवनेश्वरी पुनराधिबीजत्रयम् महालक्ष्मीस्वाहा पंतमोनः स्वरूपं प्रणवादिः तता ।

स्वायमर्थः श्रीं ह्रीं श्रीं कमले कमलालये श्रीं ह्रीं श्रीं स्वाहा इत्यादिप्रकारेणान्यासः शेषं निगद
व्याख्यानम्‌ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतीश्रीचरणारहत्पादशिष्य
स्यभगवत्त्रिविक्रमभट्टारकस्य कृतौ शारदातिलकटीकायां मन्त्रार्थदीपिकायां अष्टमः पट
लः ८ श्रीमन्त्रकथनानन्तरं भुवनेश्वरीमन्त्रवर्णाविधिमारभते अथेत्यादिना मन्त्रमाहेति लकुली
शो हकारः अग्निः रेफः वामनेत्रं ईकारः अर्धचन्द्रवान्‌ बिन्दुमान्‌ एतैः संपिण्डितं भुवनेश्वरीबीजम
मष्टादीति स्वरः उँकारः नवादिक्रमेण पञ्चह्रस्वाः उं ऋ ॠ ऌ ॡ एभिः पञ्चभिर्बीजैः कलान्स्थानेषु हृदं
मकेषु हृल्लेखाया न्यस्तव्याः एवं केशप्रजापटले केशवार्णाङ्गगुह्यस्थानेषु तत्स्पर्शकामदेवस्यश
म्‌ सर्वार्थमपरम्‌ यन्त्ररचनाप्रकारमाह प्राक्रेयतत्वादि पूर्वमिति वृत्तिः वायव्यकोणम्‌ वह्नि
हे विलिखेत्तन्मध्ये भुवनेश्वरीबीजं लिखित्वा तन्मध्ये साध्यनामसहितं कामं कामं कण्ठे देवदत्त
रसहितं त्रिकोणं तद्बहिर्मध्ये साध्यस्वरमिकारं लिखेत्‌ प्रत्येकं तद्बहिः कोणत्रयेषु भुवनेश्वरीबीजत्रयं
लिखित्वा मन्त्रमिमानन्तं संचिन्तयेत्‌ ग्रन्थान्तरप्रकारेणावधीयात्‌ कथमेषां बीजानामेकैकस्य
रेफेन तन्त्रहीनं प्रदक्षिणीकृत्यान्तस्थमायान्ते ईकारादवधीयात्‌ पश्चात्कोणकपालयाह

श्री·
टी·
१

विहर इति लिखित्वा कपोलशब्देन बीजत्रयस्य पार्श्वद्वयं विवक्षितम् अत्र केचिद्विसर्गं वर्णं योजयन्ति हरिहर
शब्देन स्वरूपग्रहणं न भवति किन्तु हरिशब्देन हकाररेफइकाराः स्मर्यन्ते हरशब्देन हकाररेफ
विति एतावता किं सञ्जातं भगवति ह्रीं इति लिखितं इति अयमेव पक्षः साम्प्रदायिकः पश्चान्नह
रिः ईहरं ह्रीं इति लिखित्वा अथवा ह्रीं ह्रीं इति बालं हरिः पदार्थ[illegible]वं विशेषयेत् पुनः स्मरहं गा
यत्रिकोणानि यन्त्रं सकलफलप्रदम् अत्रार्थे सन्धये भवन इति सम्बन्धः कोणानां वेष्टने रेतपुना
मिति द्वैरसैतः पुनर्वीप्सनैः नेहं विहरवर्णैर्वीप्सनैः ईकारसहितैः अथवा सा सान्ते समर्थनाम्ना
कृतपरामर्शितं नात्र कृतं सर्वग्रहणस्य युक्तत्वात् एतेन ह्लो बीजमपि गृहीतं मेदिनिपरा
मर्षो युक्तः अतश्च ह्लो बो सहितैः हरिहरवर्णैर्विशेषयेदित्यर्थः इदानीं षट्कोणानि यन्त्रे वक्तव्या
रभते बीजानि त्रिसहिता अयमर्थः श्रीं कृत्वा त्रिकोणाद्वयं समं पृष्ठे लिखित्वा तन्मध्ये ह्लो
बीजमालिख्य तदन्तः साध्यनामकर्म चालिख्य पूर्ववत् यद्यपि चात्र सामान्येन साध्यनामेत्युक्तं
तथापि नेत्रान्तर्गत पट्टिकालेखने कार्यं कथं मतः स्थितबीजरेफभागे साध्यनाम लिख्य उपरि
ईकारस्वरभागे साधकनाम उभयोर्मध्ये कर्म ततः अत्र देवदत्तस्य निवामपार्श्वे यज्ञदत्तमिति श्री

पश्चाद्दक्षभागे वंशोऽरुविति मध्ये पत्रद्वयम् ततच्छत्रम् ततच्छत्रस्योपरि मायेति शरसः पंचवारं भुवने
श्वरीबीजैरेवांतर्गतं बीजं वेष्टय पुनस्तद्बहिर्लक्ष्मीबीजेन संवेष्ट्य पुनस्तद्बहिर्लक्ष्म्यैव कामबीजे।
न वह्निपुरद्वयेन संपुटे षट्कोणान्तरालेषु यथा पिशाचाम्येनांके तथापि वामभागकोणत्रये ईकार
स्यान्तराले साधकनाम पूर्वोक्तानि श्रीं ह्रीं श्रीं कामबीजानि सामकर्पत सानस्वाराणि लिखित्वानान्त
ववह्निपत्रोपरि दक्षिणकोणकोणत्रये अन्तराले साध्यनाम सहितानि निरालम्बिकानि विसर्ग सहि
तानि लिखेत् ईशानकोणे ईकारपूर्वकं षट्कोणाद्विवरमध्ये सानुस्वारमीकारं लिखेदित्यर्थः पूर्ववत्।
गंउयोर्हि विहरवर्णाल्लिखेत् षड्बीजे वनं वयं संपुटिः पूर्ववत् षट्कोणाद्बहिः षड्दलं लेखा बीजा
नि लिखित्वा पूर्ववद्वेष्टयित्वा बहिर्यान्त लिपिभिर्बीजं पूर्ववत् बहिः पंचाशल्लिपिभिर्वेष्टयेत्
बहिर्भूपुरद्वयेनापि न कोणेषु पूर्वादिदिक्षु नृसिंहबीजं कोणेषु चिंतामणिं लिखेत् एतत्षट्कोणा
नयंत्रमनन्तफलप्रदम् षट्कोणनयंत्रव्याख्या यथा पुनर्दक्षभागेणानयंत्रेति भूपयित्वमारभते।
बीजेव्याहृति निरिमादिना ग्रन्थवाक्यमर्थः पूर्वोक्तषट्कोणद्वयं यथावत् संपुटेन लिलिखि
त्वानन्तशक्तिबीजे लिखित्वा अनन्तं मध्ये पूर्ववत् साध्यसाधकनामादि लिखित्वा नद्बीजेवि।

श्री·
टी·
१८

लोपेन ह्याह विमर्शे वेष्टयित्वा यया प्रज्ञविलोमादि विशेषेण कथितः तथापि तेजोन्तर सिद्धमवि-
रुद्धं सर्वं गतात्म मवेष्टया [illegible] यस्मै कर्मातिन्यायात् तत्र सः कोणमध्यः कोणदेगं बीजं विवे-
चितव्यः लिपिपुरो [illegible] विलोमेन [illegible] लिपिपुरो [illegible] वधः शक्ति वह्निविवर-
पूर्ववत् द्वादशकोणान्तराला [illegible] शक्तिबीज कामिनाद्यः [illegible] मन्त्रमाला-
लोमस्वेष्टनेन वेष्टयेत् [illegible] मन्त्रेण ह्रीं ह्रीः पंचाशद्वर्णैस्तथैव वेष्टयित्वा तद्बहिः भूपुरभा-
वेष्टयेत् कोणेषु पूर्ववत् त्वमिहविंतामणि बीजं लिखेत् एतद्द्वादशकोणान्तर्गतफलप्रदम् सा-
र्धार्धमपरम् इदानीं त्रिबीजमन्त्रं वक्तुमारभते वामभवति [illegible] नामं मन्त्रोद्धारः [illegible] शक्तिला-
ले द्वादशालले [illegible] भुवनेश्वरी पीठ शेष [illegible] व्याख्यानम् मन्त्रान्तरमाह वामबी-
जेन [illegible] मातरः पूज्याः क्रमसवासरा भैरवाः पूज्याः अनिरोहितार्थमन्यत् मन्त्रान्त-
रमुद्धरति अनेनेति अनन्तः आकारः विंदुः [illegible] मायाभुवनेश्वरी ककारो ब्रह्मा अग्निः
रेफः नादो विंदुः एवं श्रीं ह्रीं क्रीं इति बीजत्रयात्मको भुवनेश्वरीमन्त्रः बीजेन [illegible] बीजेन ता-
वल्लं चतस्र [illegible] नित्यले [illegible] इदानीं चतुर्थं [illegible] वक्तुमारभते अलि [illegible]

श्री॰
टी॰
१९

णीभवेत् एवं प्रतिके सर्वं समाहाराणीभवेत् । तन्मध्ये मध्ये वं पं त्र्याकारेण कर्णिकाकारं तत्रा ।
णी त्रीणि त्रीणि पंक्तिं लिखेत् तिर्यग् ऊर्ध्वं त्र्याकारेणेति केचित् एष सा प्रत्ययिकः वक्त्रस्थ्यन्त
रेखं वलं सालि तत्र मध्ये पाशाङ्कुश ॐ ऋं ऊं शक्त्यात्मकं मन्त्रं लिखेत् पुनः षट्कोणं गोलाक्षरं
पार्श्वान्ते पार्श्वषट्कं षण्मितं हकारक्रमेण तत्र यवरयुक्तं लिखेत् तथा च षोडशदलं यावच्चरा
ग्रवृद्धि हृत्कमारम्भान्तरतः उपरितनं हृत्स्थपर्यन्तं ह्रौं इति लिखेत् दलाग्रेनापि तथैव ह्रीं
ह्लैं ह्लैं इति लिखेत् पश्चिमार्गलायां दलानां तः वक्त्रस्थ वा हृत्कमारभ्य तदुपरितनं वाह्य
हृत्पर्यन्तं ह्सैं ह्सैं ह्सौं इति पुनरन्तरतः तथैव ह्सौं ह्लैं ह्लां इति लिखेत् एवमाद्यन्तमात्मना
गोलयोः ह्रां ह्रीं ह्रूं इत्यादि प्रकारेण द्वादशकं लिखेत् पुनर्द्वितीयानन्तरयोः ह्रें ह्रैं ह्रौं इ
त्यादि द्वादशकं तत्र च पूर्वान्तरे तो यावन्मार्गलयोः ह्रें ह्रौं ह्रः इत्यादि द्वादशकं एवमाद्यन्ते
पाशाङ्कुशबीजाभ्यां वेष्टयेत् पुनः पञ्चाशद्दलं कमलं तस्मिन्नेवं अनुलोमेन तस्मिन् प्रति
लोमेन तत् द्वादशाकारेण वेष्टयेदिति विरहस्याम् तत्र ... चापीति बहिः
अंमस्फुटितेन वृत्तेन वेष्टयेत् तदुपरि स्फुटितेनापि नापि बिंबेनामीति केचित् एतद

१९

दर्गलेनामयंत्रमस्मिन्नर्थे आलिख्येत्यादिना ग्रंथो योजनीयः ग्रंथस्तस्यार्थः यंत्रान्तरमाह।
वज्राख्यं स्वर्णिकेत्यादिना षट्कोणं निलिख्य तत्कोणेषु वज्राकारमीशान्दत्वा उपरि हस्तेर्विपद्म
तद्याप्युनः पुनस्तामेव लिखेत् हृनाकारेणाऽऽ मध्यरोचनाभ्यां लिखित्वा वश्यायानुष्ठ
त्फलसिद्धिः मंत्रान्तरमाह लिखेत्तरोजनेत्यादि स्पष्टार्थमिदम् इति श्रीमत्परमहंसपरि
व्राजकाचार्य श्रीरामभारती श्रीवरणारविन्दपादशिष्यस्य भगवन्महाविक्रमन्तभट्टारकस्य
कृतौ श्रीयारत्नतिलकटीकायां यंत्रकार्थदीपिकायां नवमः पटलः ९ पुनर्गोपवीमंत्रकथना
मंतरं श्रीचक्रवर्तिनाविधानेन चक्रमारभते ततो मिथ्या [illegible] इत्यादिना मंत्रमुद्धरति तारो मायेत्या
दिना तारः प्रणवः माया भुवनेश्वरी वर्मं हुंकारः अग्निः रेफः ई शास्वरः [illegible] ततः
इति सिद्धम् कूर्मः शकारः नरेनः [illegible]कारः भगवान्पकारस्[illegible] ततः भैरवीति सिद्धम् [illegible]
ये [illegible] दीर्घेन [illegible]कारः [illegible] सकारः भगवान्पकारपुक्तः ततः [illegible] इति सि
द्धम् मायाहृल्लेखा [illegible] फट् [illegible] मंत्रः मायाद्यपचर्जितान [illegible]
स्यानेष्वयमेरितिआह मायेति पूर्वं [illegible] वर्जितानि [illegible] मर्थः [illegible] हृदयाय [illegible] मंत्र

श्री॰
टी॰
२०

ह्रीं शिखायै ह्रीं कवचाय हुं ह्रैं शिखायै ह्रीं कवचाय हुं ह्रैं नेत्रत्रयाय ह्रः फट् अस्त्राय
इत्यनेन प्रकारेण न्यासं कुर्यादिति नाडेके कर्णभूषणां श्रीयादेवाङ्गभूषणाम् मेखलाकटिभू
षणाम् मञ्जीरचरणाभूषणाम् एवंरूपां तां शिवेन तां न्यस्तायामात् आसनमन्त्रमुद्धरति संवर्त
कइत्यादिना संवर्तः हकारः सबिन्दुयुतः हाँ इति सिद्धम् कवचं हुंकारः वियत् हकारः म
कालेकलाशब्देन बिन्दुः तेनो हं इति भवति वच्चेदृक्षम् रूपमेव रूपं वियत्
वियत् हकारः मेण्डमनुस्वारसहितं वर्मं हुंकारः अस्त्रः हकारः दीर्घबिन्दुयुतः हाः इति सि
द्धम् पञ्चाननाय स्वरूपं हृदयं नमः इति पीठमन्त्रं ततः किं करमन्त्रमुद्धरति किं करे इत्यादिना
स्पष्टार्थः यन्त्रमुद्धरति मध्ये सरोजमिति स्पष्टार्थम् मन्त्रान्तरमाह तारमिति अष्टदलपद्म
कर्णिकायां प्रणवं विलिख्य तन्मध्ये ह्रीं बीजं मायाख्यं मालिनीं विलिख्य अष्टसु मन्त्रवर्णा
न् वसुदलेषु विलिख्य नवार्णोपेतान्याशक्तिबीजेन त्रिवारं वेष्टयित्वा धारयेत् ततः ... फलप्राप्तिः
यन्त्रान्तरमाह कोष्ठानामिति स्पष्टार्थः ... विलिख्य ...
... मूलाक्षराणि कृत्वा ... विलिख्य तन्मध्ये कर्म सा।

हिनं साध्याख्यां सर्वकोष्ठादिकं प्रादक्षिण्येन तत्त्वविन्नामसंज्ञां द्वादशाग्नं त्रिलिखेत् एतद्यंत्रं शोकफ
लप्रदम् यंत्रान्तरमाह एकाशीतिपदेष्विति प्रागग्रान्यदशसूत्राणि तानि चैव तिर्यक्पातयित्वा तन्म
ध्ये श्रगावे तन्मध्ये टकारं तन्मध्ये मकारं तन्मध्ये सकारं तत्र साध्याख्यामालिखेत् इत्युपदे।
शः आचार्यस्तु जंसः इत्येवं समन्तात् केवलं पववर्णाः स्युरिति आचार्यस्याप्ययमेव पक्षः संमतः इतित्व
यं मन्यामहे कथं श्रीवोक्तमित्यत्र श्रीवोक्तमीशानोक्तमिति केवलमत्र शैवशास्त्रेन विशिष्टं संत्रा
स्मिन्नीयते तेन तत्त्ववस्तु तत्समेवाक्रं भवति इति साधीयानयं पक्षः पुनः शिष्टचक्रः षष्ठिपदेषु इशा
कोष्ठमारभ्यं प्रादक्षिण्येनालिखेत् पुनस्तत्र बाह्ये पद्मात्पुष्पवसुदलानि विरचय्य कोणेषु चत्त
स्वादिवेषडेभयेत् क्रमम् अयमर्थः अस्य पुरस्ताल्लेफडकारस्यानेश्चतुर्वर्षडकारान्तरेयति त
प्यावोक्तं तेजान्तरे त्वविरता पवषडेतन्वात् फटकारपविवर्जितेति तडपरिहितेह्याच्छलं ठः व
कारैर्वेष्टयेत् कमलामनेन कमलस्थितेनेन सावेस्थितकमलेन तववटेन वेष्टयेत् एतद्यंत्रम
ठफलं द यंत्रान्तरमाह लिखेच्चतुष्टीति अयमर्थः प्राग्ग्रत्यगग्रान्नवरेखाः दत्तागात्रेणि मध्ये

श्री॰
टी॰
२८

बलिं विन्यार्ईशानादिद्वाविंशत्कोष्ठेषु लक्ष्मीमंत्रं प्रत्येकं प्रोल्लिखित्वा पुनः क्लिन्नेतिमारभ्यान्तरा
र्णः पञ्चात्रद्बहिः लिखित यावत्तुर्दिग्वेष्टयेत् लोतैवंकारैश्च बहिः पतफक्र फलशुद्धं मंत्रोत्त
रमुद्धरति कथवृमिति ककवेङ्कारः वेउः खकारः भगवान् पकारः शुक्रः विन्दुरिति सिद्धम
मेकः तकारः सर्गः विसर्गः तेनयुक्तः पवेवी मन्त्रयात्मकः त्रिकंठकोमन्त्रः कन्तुः शैवः र
थ्यां गेवक्रेत्रिपुलमन्त्राण्युहृयाकतिष्ठिकां वह्नौ श्रग्लीत्रयं प्रसारयेत् मंत्रान्तरमाह ता
रोमायेति तारः प्रणवः मायाभुवनेश्वरी वाग्भवपकारः क्लिन्नक्लिन्ने मदद्रवे स्वरूपम
वाउमयः पूर्वोक्तः वह्निजायास्वाहाकारः त्वामसमाह ह्रांभामिति वावेविनावाग्भवबीज
विनेति आदिपुरमस्वरूपे अआश्चेनपुरमे श्चंश्चः क्लीववर्जिताः नपुंसकवचनछूयवर्जिताः
अवशिष्टस्वराः विन्दुनाः केते इईउऊएऐओऔपतेप्रत्येक इत्यानीमंत्रः मान्मथं वाग्भमिति
क्लीं पतदेतमीतौताबीजम् क्लीवाष्टेति क्लीवानपुंसकवचनछूषम् ओंहृदयपतद्वितिता
स्वरूपमक्लिनचन्द्रानननः ककारोविन्दुमान् कंकांकिंकींकेंकैंकोंकौं पतानिकामंग
मोबीजानीत्यर्थः मन्त्रान्तरमुद्धरति वाग्भवमितिवाग्भवं पेपूर्वोक्तमन्मथबीजं च नित्यक्लि

२१

त्रैमरहृदेवेस्वरूपंवह्निजायावधिर्मंत्रः स्मृतिः अंकुशाः ३ नरम स्फहं मंत्रोनरमाह वाग्भवमाये।
ति मंत्रोद्धारः स्फहः आरग्वधः चतुरंगुलः श्रुताफलपरोग्रथः निदग्धाख्यानः मंत्रोनरमा
ह पाशांकुशेति कश्चिनार्णपवबीजहृदयफट्स्वाहागुनेश्वरीनमंत्रोऽयं ईकारः गगने हकारः स
हस्रकारपुमः परमेश्वरीस्वरूपधिष्ठानः स्वाहांतः प्रणवादिः न्यासमाह हांभ्यामिष्वंग्रा
हृदयायनमः ॐ ह्रीं शिरसे अंक्रीं शिखायै अंपहिकवचायपरमेश्वरिनेत्रम स्वाहा अस्त्राये
तिध्यानमाह रक्ताभिति वालालंसपंवल्लतोम नेनैवलवणाहोमेननैवयंत्रमाहा आलि।
ख्यातिविकारकोष्ठेषोडशकोष्ठम मंत्रोनरमाह मायेति ह्रूं नमः भगवतिस्वरूपमस्मा
हेश्वरीतिच अनक्षरोणस्वरूपम ठपंस्वाहाहाकारः सप्तदशार्णोयोमंत्रकहुनः वषट्पंपोडश
सहस्रम मंत्रोनरमाह मायेति ह्रूं क्लींव्लोंपद्मावतिस्वरूपंपावकवल्लभास्वाहाकारः यंत्रा।
माह षट्कोणनिबद्धोपालिलिखित्वा तन्मध्ये मायांविलिख्य कोणेषु श्रीह्रवर्णान्त्वाश्रेमान्तका
वर्णोवीतेपद्मावतीयंत्रेपश्चाक्षरम मूलन्यासमाह मारमिति अमसौअंगः इत्यनारहृपं स्तिणा
वामनेत्रयोः स्वर्णमणिक्रमेणाम्यांपत्रासेन ॐनेठकारमहासंमलंवहूनेन्यसेत् हक्लिह्रयंविं

श्री॰
टी॰
१२

चितयस्वाहा इत्यन्तरं हृदयेगंउयोर्न्यसेत एवंन्यासे कृते उक्तफलसिद्धिः इतिश्रीमत्परमहंसा
परिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतिश्रीचरणाश्रयपादशिष्यश्रीमगवनस्विविक्रमममशरका
स्य कृतौ शारदातिलकटीकायांगूढार्थदीपिकायांदशमः पटलः ११ अथदुर्गामन्त्रंवक्तु
मारभते तत इति दुर्गामन्त्रं मितिमायाहृल्लेखा अग्निः हकारः कर्णोउकारः विन्दुरनुस्वारः इर
तिसिद्धमस्ययोसौ सर्ववाक् पुनरपिडइतिभवति पंचान्तको णकारः प्रतिष्ठावान् दीर्घयु
क्तः गा इतिभवति मारुतः भौतिकामनः मारुतः यकारः भौतिकपेकारः तद्वान् येइति
भवति तारादिःप्रणवादिः हृदयान्तो नमस्कारान्तः वस्वक्षरः अष्टाक्षरो मंत्रः अत्रिः स्वरैः अर
निपमिः नपुंसकैस्वररहितैः आईऊऋलृऐओऔअं इति अन्यकशक्तिबीजानि अभिषेकप्रकारे
वक्ष्यमारभते प्रतिष्ठाप्येत्यादिना अभिषेकफलमाह राज्येत्यादिना यंत्ररचनाप्रकारमाह
मध्येतारमष्टदलमध्ये पडक्षराणांवतन्मध्ये शक्तिबीजेनतन्मध्ये साध्यानदेन तः मंत्रवर्णान्विलि
ख्येजानवेदो मंत्रेणावेष्टयित्वा पश्चान्मातृकावर्णैः संभूपदेहेणचावेष्टितानाविदयाइत्यु
फलदसमंत्रान्तरमाह तारमितिभौतःमकारः वियत् हकारः सनयनः इकारयुक्तः ।

ह्रिरिति सिद्धम् अन्तःथकारः मन्मतिस्वरूपम् ठंठंय स्वाहाकारः पञ्चमश्वासरः उर्णामंत्रः ध्या
नमाह गाफेडभिटीर्वेस्वरैः आईऊऐओअः याटिभिः यंक्कायनमः रक्षाल्वायनमः इत्यादिप्रका
रेणायोषितिगदन्यानम् मंत्रानरमुद्धवति: नारोडयैतिनारः प्रसिद्धः उर्णेगुलोस्वरूपं नैफः अ
स्त्रः हकारोफ्कानोणकारः सर्लोवनइकारशक्रः शीति इति सिद्धम् ह्रिंगं नः स्वाहानः उर्णामंत्रः
अणमंत्रानाह नाराटीति ध्यानमाह कालविशिवि शूलम् बाणात्हलंपंचलतम् इतरानस
हेमंत्रानरमाह ज्वलज्वलइति स्वरूपम् शूलिनिवि ध्यवासिनि डोफइशिवेत्यादिप्रका
रेणाषडस्यानिऊर्योन् अतिअपवक्त्र नलंनशाव मंत्रानरमुद्धवति उत्क्रिष्टेत्यादिनासप्त
थैनपितामहः ककारः नेत्रेडः उकारावस्वाशुक्रः किमितिभवतिप्रत्येकमेकेनन्यासमा
स्यानान्याह पादांगुष्ठेनेत्यादिना आधारः लिंगगुदंतरालं मंत्रेषोडाविभज्यषडिः पद्वैःब
हेणन्यासः कर्तव्यइत्याह सौवर्णइति कोटीनकपालः अथिभुजासभुजासशृंगैः साग्रेः
सारावकलादिरान शरान बाणानसपातयेत हामशुभाजोनसिंचेन ऊउवप्रस्थरमू [illegible]ः
अस्त्रनःकारस्कोविषहरः अप्रभाषायां गृह्विहिभाषानेरकोः प्रिलाऊलिकारयेका

लोस्येकालोरैयेनस्यशात्रोः स्ववस्माका कोल्लकवसानाटशंयावेनम्ब अलिस्यसमिथम कार
स्कारसमिथमारित्यसमिथमितिपाठे अर्कसमिथ अवटानरीतात उर्गीयंत्रमाह यश्रमि।
त्यादिना मर्हिनीमहि षमर्हिन्यत्वगांना अष्टपत्रेषुमलमेबावगाना ग्राष्टाभिलिखेत गुना।
श्राःत्रीगात्रीगाद्वादशास्रलिखेत अन्यमंत्रपत्रेपद्माद्बहिः मातृकावर्णान्तद्बहिः लोगोपुर
द्वयम यन्त्रंयत्रमुखज्ञफलप्रदम इतिश्रीमत्परमहंसमणीवाजकाचार्यश्री म र श्रीश्वर
गाभूज्यपादशिष्यस्य भगवन्तश्रिविक्रमतनभट्टस्य कृतौ शारदातिलकटीकायाम्।
पदार्थदीपिकायामेकादशः पटलः ११ उर्गीमन्त्रान्याच्चावरभिधायाधुनात्वैष्णवत्वधाने वक्त्रं
मारभते अनन्तेनेत्यादिना वियवस्काररः भृगुः सकारः ज्वलतामशिः रेफः स्मृतिकः एकारः बिंदुः
नुस्वारः रेत्रुलतेजोबिंदुः पवनः सविहितं तृतीयबीजानां सज्ञावामभवमित्यादिना सन्ध्याना।
त्याह नाभिरित्यादिना श्रवणयोः कर्णपार्श्वयोः नासिनाम्रायोपिंडेरेउदरेऊर्धयोः बाहुम
धःपूभागयोः धजमर्वनिश्चनेननेत्रत्यादिस्यानान्याह मूलेतिबालत्रिपुराबीजन्यासमा
ह बालेति । पश्चपूर्वोक्तपंचपञ्चाम्सनैवन्यादिन्यासमन्तद्वनैथैवर्ईशानादिमूर्तिन्यासस्यानन।

त्तिनिरूप्यते सप्रीत्यादिमन्त्रकूटं ईईशायनमो भवसहिताय नमः ॐ तत्पुरुषाय सकारथनसहिता

य नमः इत्यादिप्रकारेण अर्थादिमहेश्वपितानेवत्तथैव यथाक्रममत्येसदित्याह ऊर्ध्वेति म्रग्: स

कारः व्योमहकारः अग्निः रेफः सर्वऊकारः तदादिपेकारः प्रतिलोमेनपंचवूक्रस्वरसम।

न्वितो येषांमूलानी बीजेनतस्य स्कां स्कूं स्कूं स्किं स्कः एवंप्रयोगः प्रधानमंत्रबीजत्रयमध्ये।

आद्यबीजेनदीर्घभाजाअंशक्रियेत्याह षडोति सर्गोनेति विसर्गेणक्रमसकारसहितामिति स्वा।

भयादिशक्तीनांन्याससृष्टानान्याह लाभवतिल्लिंबिकावेदिकाअधिष्ठानेलिंगाधः पंचनाद।

एवंनिरूप्यते वागिति वाग्बीजम् ऐं इति ह्रूं ॐ ॐ ॐ अमीएवंनादः भूषणान्यासेषोडशान्याम

स्यानान्याह न्यासेदित्यादिना ककारादिरेकारपर्यन्तेनमन्त्रविंशति अक्षरन्यासस्थानानिका।

थ्यन्ते चिबुकेत्यादि चिबुकेकूचेस्थानेनत्रमस्तनयमेएकः पाणिपृष्ठेमूयथाक्रमंवलल

षत्समानयः होमसेदित्याह कांच्यामित्यादिना कांचीकटयाभरणाम् गैवेकेकटभूषणाम्

कटकेबाहुभूषणाम् मौलिशिरोभूषणाम् ध्यानमाह उद्यदिति नपवटीजपमालाविद्या

पुस्तकेअर्कलत्तम् शाटपालत्तम् पीठमत्रमहेति वागभवविद्यादिना वागभवपेकारः

लोबः हितः पकारः शुक्लः रेफ सपवदीर्घवान् इति भवति यो स्वरूपं परापरायै हंसो सदाशिवस
हाप्रेतस्वरूपैः ते च सर्वे तत्पद्मासने नमः स्वरूपेण तस्य पं परापरापरापरापरायै हंसो सदाशिवा
यपद्मासनं नमति सिद्धम् प्राङ्मध्ये ... तराले पंच शूलाकाराने वद्ध्यति नादस्थाने दिक्षा
वामभागकोणे रनि दक्षिणकोणे पीठिति यजेत् अग्रकोणे मनो भवम् अन्त्रलक्षणे त्रिकोणे भ्रमेषु
मायथाक्रमं पूर्वे पूजा पञ्चलोक प्रकारेणानि मानिनिं मन्त्रानि मैत्रैः पूर्वोक्त स्वस्वबीजैः वाणान्वयो
कल्लजाणावर्तु येत् उत्तरे ग्रे उत्तः स्वच्छार्थः ह्याद्यबिजैः कारणैः प्रेम्नालिङ्गैः गुडूचीलिङ्गैः मध्याय
मित्यर्थः शुक्लं पूर्वे निवाणव्य कोणे वह्निमण्डले कृत्वा तत्र वे कोणमध्ये दक्षिणोत्तरे रेखा कृ
त्वा तत्र वे कोणमध्ये दक्षिणोत्तरे रेखा कृत्वा तस्य ग्रे यो सूत्रेति यथा यथा वह्निमण्डले भवति
तथा कृत्वा पूर्वपश्चिमे कोणमध्ये तत्र वसत्रे कृत्वा यथा षट्कोणमध्ये कोणं भवति त
था कुर्यात् एवं कृते तस्य मध्ये योनिचक्रं भवति तत्र षट्कोणमध्ये योनि मध्य मायाग्र उपरि त
त ईशानकोणमारभ्य पूर्वे निशुम्भ ... नीति ... यथाक्रमं पुनः पुनर्लिखेत् उप
रि ... कृत्वा तन्मध्ये ... पत्रीवर्णान् तदुपरि ... कृत्वा तन्मध्ये

मातृकावर्णान् वडपरिभ्रमणहृदये तत्कोणेष्वमन्मथबीजं लिखेत् एतद्यंत्रं श्रीक्रमफलप्रदम्।
अस्मिन्यंत्रे शेषमथारीर्दितं ग्रंथ्योयावनीयः त्रैलोहीमुद्रिकाविधानं वक्तुमारभते अस्मिन्नित्यादिना
लोहत्रयं स्वर्णरजतताम्राणि यंत्रांतरमाह काममित्यादिना अस्यायमर्थः षट्कोणमा
वरणमध्ये कामबीजं लिखित्वा तदेवकोणेषु पश्चात् षोडशपत्रंदपद्मम् तत्रापितदे
ववहिराकाशबीजेनहकाशबीजेन हकारेण वेष्टयित्वा तद्बहिः शोणबिंबेन वेष्टितं विधि
नोक्तफलप्रदम् अथवा मध्ये कामबीजं कोणेषु प्रथमबीजं पत्रेषु चरमबीजं पद्मसंप्रदायि
कः यंत्रांतरमाह वह्निगेहइति षट्कोणं लिखित्वा तन्मध्ये कामबीजं तन्मध्ये ह्रीं इति लिखित्वा
तत्कोणेषु वाग्भवबीजं लिखेत् तन्मायिषु ईकारं पश्चात् श्रीबीजेन वेष्टयेद्बहिः एतदुक्तफ।
लप्रदम् मंत्रांतरमाह अथरतिश्चपुरः पकारः सबिंदुशक्रः ब्रह्मा ककारः ईउस्थः लकारशु
क्रःश्रीबिंदुः ईस्वरूपं च तैर्युक्ते द्वितीयबीजे भृगुःसकारः स्मरोऽप्यमः विसर्गशुक्रः मनरीका।
रः तार्तीयमत्वीयम् ततश्चबालत्रिपुरोद्भृतासम्पदम् मंत्रांतरमाह वाग्भवेत्यादिना वा
क्वाग्भवबीजे तायाहल्लेखा कमलाश्रीबीजे तारः प्रणवः नमोनः भगवतिस्वरूपम्।

श्री:
टी:
१५

श्रीमातंगेश्वरीति च सर्वजनमनोहरीत्यपि अन्तरपि स्वरूपमेव ब्रह्मावाकाकारः नेत्रे इकारः ।
नेत्रे इकारः नेत्रे इकारः नेत्रे इकारः ओष्ठे ग्रीः रेफः ततः क्ली इति सिद्धम् शिवबृक्पकारपुरुक
ग्रवि: मकारः स इति भवति अन्यत्स्वरूपम् एवं मातंगी विद्या अङ्गन्यासमाह ललाटे त्या ।
दिना अनाहते उदरमध्ये जठरे ततो यत्स्तनभागे नाभेरधोभागे मूलाधारे लिंगगुदमध्ये
एवं स्थानविभागमाह गुणेत्यादि गुणैस्त्रिभिः वसुभिरष्टाभिः एवं तारख्ये पंक्तिरेखावे ।
टाः चत्वारि अग्रयः त्रीणि वेदः एकः अविगणीह्री वाग्बीजशक्तिबीजाभ्यां मातंग्यंत्याः ॐ प
नद्यै मातंगिन्यै नमः इत्यादिप्रकारेणोक्तस्थानेषु न्यसेदित्यर्थः पुनरुक्तस्थानेषु ॐ ।
ह्रै ह्र लक्ष्म्यै मातंगिन्यै नमः ॐ गंगागणायै मातंगिन्यै नमः इत्यादिप्रकारेणान्यसेत् ततः
उक्तबीजाभ्यां व्यापकन्यासं कुर्यात् ततो ह्रीं ह्रीं विद्यायै मातंगिन्यै नमः इत्यादिप्रकारेणोक्तस्थानेषु
पंचबाणान्न्यसेत् ततः श्रीं उक्तस्थानेषु नत्वा धारीन् ह्यान्यसेत् कथं ॐ पं ह्रीं श्रीं मन्मथा
य मातंगिन्यै नमः इत्यादिप्रकारेण ह्रीं न्यसेत् धृत्यमाताम्स्थानेषु ॐ लं हंसे मातंगिन्यै नमः
ॐ सरस्वत्यै मातंगिन्यै नमः इत्यादिप्रकारेण ह्रीं न्यसेत् ततः नवोक्तस्थानेषु शक्तिस्थायामा

तेनोन्यस्तव्याः मातंगीपदपश्चिमाः अंतरांतरेतेष्ववस्थानेषु मातंगपितान्भैरवानन्यसेत्।
ततो वह्निमातृकाभ्यामेषु वामादीः शक्तीर्न्यसेत् विंदोल्ललाटेनेकलापदेनतदुपरिमूलस्थाना
निरोधिकानस्मादुपर्युपरि ब्रह्मादि शांतपर्यंतेक्रमेणन्यसेत्वा ततो वह्निमातृकाभ्यानेषु महामातंगया
घान्यसेत्वाः कंठे ॐ ऐं ह्रीं श्रीं महामातंगिन्यैनमः महालक्ष्म्यै महामातंगिन्यैनमः सिद्धलक्ष्म्यै।
महामातंगिन्यैनमः इत्यादिपूर्वोक्तक्रमेणपूर्वोक्तं बीजत्रयादिकान्यसेत् ततो मूलमंत्रमाया।
स्मेरलेन्यसेत्तेनैवव्यापकन्यसेत् ततो वह्निमातृकावर्तिनाध्यायेत् वह्निकोणाद्विकोणशि
खामग्रशंखपत्रेशंखमयकर्णाभरणाम् मधुमदविवशां श्यामवसनपरिधानाम् विघ्नकोणांकेसि
वांतानि त्रिकोणशुक्लकृष्णपीतादिवर्णरेखाभिः शोभितललाटाभाम् एवंविधांदेवींध्यायेत्
पूजाप्रकारमाह च त्रिकोणेत्यादिना पीठमंत्रमुद्धरति सर्वोत्तिनिपूर्वोक्तबीजत्रयादिकोयं मा।
त्रःस्मृतः आराध्यमातरमित्यादिपरमेश्वरीस्तोत्रेतिगदव्याख्यातम् इतिश्रीमत्परमहंस।
परिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतीश्रीचरणपूज्यपादशिष्यस्यभगवत्प्रियविमलभट्टारकस्य।
कृतौ शारदातिलककायां रहस्यदीपिकायां द्वादशः पटलः १२ त्रिपुरादिमंत्रकथनानंतरं

णेशमंत्रान्वक्तुमारभंते अथेत्यादिना पंचांतक इति पंचांतकमिति पंचांतकोष्टगकारः शशिधरो
बिंदुः गमिति सिद्धम् तान्प्रेमत्स्यवेदललेचनलेत्तम् हृदयादिवधिः नमस्कारावधिः महा
ललितपुष्करान् लडकपुत्रकपृष्ठान् यथापूर्वं वेष्टनायेत् लोकप्रकारेणाग्रतो लोमबीजक्रमा
त् कमलिखित्वा बीजेकस्यैव गणेशदेवं गं महागणपतिमंत्रमुद्धरति श्रीशक्तीति अयमर्थः प्र
थमप्रणवश्रीशक्तिस्मरस्य गणपतिबीजान्युच्चार्य चतुर्थ्यंते गणपतिमुच्चार्य वरदसर्वजनं मे
स्वरूपं द्वंद्वं स्वाहाकारः पंचाशद्विंशाक्षरः महागणपतिमंत्रः षड्दीर्घस्य बीजेनेति ॐ श्रीं ह्रीं
क्लीं ग्लौं गं हृदयाय नमः इत्यादिप्रकारेणान्यासं कुर्यात् अथवा ॐ गां हृदयाय नमः श्रीं गीं
शिरसे स्वाहा ह्रीं गूं शिखायै क्लीं गैं कवचाय ग्लौं गौं कवचाय श्रीं गां नेत्रत्रयाय गं गः अस्त्रा
येति गं उपाली गं उस्थलम् गलहानशुरः स्वरूपमस्य प्रवाहः स्वबीजमुद्धरति स्मृतिः गकारः
मांसं कलकारः आस्वरूपं बिंदुयुक्तं प्रस्वरयुक्तं ततः ग्लौं इति सिद्धम् यंत्रमुद्धरति बीजमष्ट
द्वौ नाममध्ये इति स्पष्टः त्रिकोणं विलिख्य तन्मध्ये गणेशं हृदि षट्कोणं त्रिकोणान् बहिर्वि
लयथाक्रमं श्रीं ह्रीं क्लीं ग्लौं इति लिखेत् षट्कोणे षुप्रणवादि षड्दीर्घान् लिखेत् कोणसंधिषु ग्मंगय

तदुपरि अष्टदलं शेषपत्रे कृत्वा हूं हृदये षट्कोणाश्रास्वयस्वयः प्रत्येकमवशिष्टवर्णानेकमेकं दले
लिखेत् पश्चात् बहिः स्वलोमविलोममेरोः पंचाशद्वर्णैर्वेष्टयेत् तदुपरि पाशांकुशबीजाभ्यां तदु
परि वसुधाबिंबाभ्यां वेष्टितमेतद्यन्त्रं सकलफलप्रदम् मंत्रान्तरमुद्धरति मायेति मायेति माया
हृल्लेखाविरचितद्वेस्वरूपम् सर्वांशे वकारः पाकः रेफः वरदवरदवरदस्वरूपम् इतरत्स्पष्ट
म् एषविशिगणपतिमंत्रः षड्विंशत्यक्षर अतः करणोचत्वारि वेदाश्चत्वारि ऋषुपंचभूतानि पं
च ऋषुपंचविलोचनेह्वयम् मायासर्वत्रानुषज्यते ऋकाननं गजाननं धनो लिंगं स्पष्टार्थं
मपरम् मंत्रान्तरमुद्धरति शक्तिर्विमारचिताशक्तिरुद्धेति नेबीजम् भुवनेश्वरीसंपुटिता।
गणपतिबीजे महागणपतीति स्वरूपम् ङेःतेचतुर्थ्यंतमग्निवधूःस्वाहा एषद्वादशाक्ष
रो मंत्रः श्रुतिरोहितार्थमन्यत् मंत्रान्तरमुद्धरति शक्त्याक्रुद्धमिति पूर्वे ह्रीं संपुटितो गण
पतिबीजे वशमानय स्वरूपं ठद्वयं स्वाहा वर्णायेतीति धनाग्रे लिंगाग्र मंत्रान्तरमाह स
वर्णैक इति संवर्तकः लकारः नेत्रयुतः ऋकारयुतः पाशाः यकारः वज्रामनः रेफयुक्तः
ततः प्रतिभवति प्रसादनाय स्वरूपम् हूं नमः गणपतिबीजाय लोष्टावर्मसमा।

ल्वितम् कमलउपरितनच्छादनमहितम् दिनादिषु प्रातरेवमंत्रान स्माह पंचानकार
तिगकारो विंदुयुक्तः वामकर्णः ऊकारः वामकर्णः ऊकारः ततः गगनादिः प्रणवादिः
हृदयोत्तेनमो नमः सर्ववर्णात्मकः चतुस्वराः ऊर्ध्व नागार्मद्यैर्गजमुखैः स्वर्थी नमितवेगा
त्वयुः हरिवाहनेमिहवाहनम् टाकांऽऽरः शिरोभिर्ग्रथितो मालाम् त्रिशिरोविशूला
लम् आसनमंत्रम् इति प्रणवइतिकवचं हृदम् महासनायस्वरूपम् हेरंवस्वरूपं आ
सनायस्वरूपं ह्र्दस्वितः नमोस्वितः एष आसनमंत्रः यंत्रम् इदम् इति ग्रंबीजमित्यादिना आ
सार्थः प्रथममेव हृदले पंचे हृत्वा तत्कर्णिकायां गणपतिबीजमध्ये नाम विलिख्य केस
रश्यातेषुकोणेषु हृदयशिरः शिखाकवचानि सर्वदलेषु नेत्रेषु अग्रे पश्चिमकेसरस्थ
नेनेत्रमिति एवमष्टकारेण गमेत्रान्विलिख्य सर्वाय ष्टपत्रमध्ये यथाक्रमं मालामंत्रे वर्ग्या
णां मानिशाः सम्प्रेणाविभज्यलिखेत् शिष्टवर्णाष्टकमपि अंत्यपत्रे लिखेत् पत्रा हदिः।
श्रांतगाभुवनेश्वरीबीजेनपाकारेणचावेष्टयेत् स्वर्णरजनलाग्रे वेष्टयेत् एतयंत्रम्
कफलस्थम् मालामंत्रस्थहृदयादि शांत्याऊर्ध्वभास्यादिना शक्तिभुवनेश्वरी अंऊआआ

वौंनेगणपतिवीजंहृदयंनमः सर्वविघ्नाधिपतयेसर्वार्थसिद्धिदायसर्वदुःखप्रशमनाय पद्मे
हिगववसर्वार्थे `` स्तंभयस्तंभयभुवनेश्वरीस्वाहा पुनरेकप्रामायाबीजे एवंचंवाशदक्षरः।
मंत्रोत्तरमाहतारमिति तारः प्रणवः वह्नीश्वरः वकारः हंसः वकारः सतिः स्वरः केवलव्या।
ननमात्रः णोत्तसकारः भुवनेतिस्वरूपम् ततपतमिद्धृदम् वपुर्भेतम सप्ताणोमनः शेषमि
द्ध्याख्यातम् इतिश्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतिश्रीचरणसरोजपादाश्रि
छायभगवत्त्रिविक्रमतनुभट्टारकेण साहानेऽशारदीतिलकटीकायां गूढार्थदीपिकायां
त्रयोदशः पटलः १३ गणपतिमंत्रकथनानन्तरं चंद्रमंत्रवक्तुमारभते अथेतिमंत्रमुद्धरति स्व
रोषः वकारः भृगुः सकारः विंदुरनुस्वारः सनुस्वारः सनुस्वरः ॐकारः ततः इति सौं इतिसिद्ध
म् अथोत्सन्यथोद्धरति सौं इति अथ मिनिसोमप्रदायिकः सोमायस्वरूपम् हृदयांतोनमोनमः प
षषड्लसोममंत्रः इमलनेषडलनम् पौर्णमास्यामिन्दोः प्राङ्मेषुयुपंशः सपर्णाशैः अर्वदा
नप्रकारमेवाह शुक्रप्रत्यग्निशाषकमर्थपात्रेविधामंत्रमेवोद्धरति विद्येविद्यामालिनि
वेदिनिवंदेवस्वाहामंत्रः अष्टाक्षरमुद्धयंमंत्रमुद्धरति तारः प्रणवः ह्रीं स्वरूपम

गुः स्वरूपं भृगुः सकारः वामकर्णः ऊकारयुक्तः वह्न्यासनो मकलरेफसहितः अत्रिः दकारः न
तो दिद् इति भवति पश्चिमः लकारादरावसानिकः षडंगमंत्रान् इति सत्यायेत्यादिना ततश्च स
त्यायेत ज्योज्वालामालिनि ह्रूंफट् स्वाहा हृदयाय नमः ब्रह्मणे तेजो ज्वालामालिनि ह्रूं फट् स्वाहा शि
रसेत्यादि प्रकारेण षडंगन्यासः अंगमंत्रा इरितः इत्यथ सत्तेन सम्बंधः छन्दैः सत्यादिष्वभिः ओं
पतञ्जपभिवित्यर्थः पीठपूजावसरे धर्मादिपूजानन्तः प्राग्वद् अनन्तस्याने प्रभृतादीन् संपूज्य पश्चात्
धर्मादिपूजेतिशेषम् पीठशक्तयः प्रदर्शयते हीं प्रत्यादिना अर्कावितिनपुंसकत्वबहुत्वम् अत इत्य
नत्वातिरिक्तस्वरान् आं इं ऊं एं ऐं अः इत्यादीनान्स्वरान् आमां शक्तिं तां बीजत्वेन विद्धः जानीहि दे
शिकाः पीठमंत्रमुद्ध इति सदेत्यादिना चतुर्थीनाः ब्रह्मविष्णुशिवात्मकाय सौराय योगपीठा
यनमः स्वरूपम् अचेदानप्रकारमाह आकाशमित्यादिना आकाशो हकारः अग्निः रेफः दी
र्घः आकारः ईउः बिंदुः पद्मैः संपिंडिते प्रथमानखं ह्रांइति भवति भुवनेश्वरीबीजम् द्वितीयस्मा
क्रांतिनः भृगुः सइतित्वमीयाक्षरम् एवं ग्रहणामकोमतः साध्यार्थमपरम् मंत्रान्तस्माह आका
शमग्नीति आकाशो हकारः अग्निः रेफः पवनो यकारः सयानः हकारः अचौशः ऊकारः वि

उरत्नस्वारः पैतेः मपिंडितो मात्रीडभैरवनामा एकात्तरोमत्रः ततस्त्र्यंशमिति सिद्धम् एतदिति बीजेवि
श्वबीजपुटितेन सर्वकामार्थदमित्याह पुटितमिति बिंबबीजमस्त्रदृइति दोतमितिरांतोयकारः दह
नोरफः नेत्रइकारः रेडःबिंडः पैतेः मपिंडितेबीजे पिरितिभवति पंचकैरवेति अस्तुप उाप्रत्येकमे
पुटितेनमस्तलबीजेनवहस्मामात्यास्थानेषुन्यसेत् मलीदेशंयति स्यंशमितिदिता अंगन्यासमाह दी
र्घपुटैर्नमस्तलबीजेनेति क्रांक्रीं इत्यादिप्रकारशाबीजंघोरइतिवामध्यासः ध्यानमाह हेमांभोजेति रव
ह्रांगंमुखभागास्थिप्रसिद्धावक्त्रांगमेवत्यपारस्त्वनिः अंऊपाः वेदवक्त्रचवर्वक्त्रमनुघोषः दिवाकर
मत्रांतरमाह वियदितिवियत्हकारः प्रथंउरत्नस्वारः ततोहमितिसिद्धम् तदादिसकारः विसर्ग
सहितः ततः हंसइतिसिद्धम् हंसकारपुत्रासकोशमालाहशोनषंडस्यानिरुद्योदित्यर्थः अष्टदलपद्मा
लिखित्वादिदलेषु क्रमेणाऽस्तवः वसवेनमः नरायनमः वरायनमः वरायनमः इतिपूजयेत्
मंत्राहामात्रकात्वेमाममूर्वीजमातृकापद्मेविलिख्य तत्कर्णिकायांहंसमंत्रलिखेत् मंऊंभा
विंदुभामितियोगप्राकारेसकलंलिद्भुपयति हंसइत्याद्विरुभ्मयोविगलडवत्स्याधारवितेपरि
ष्ठातेमंत्रोत्यबीजे सडत्यहरेसेविद्यंततत्तन्मात्मकायावरात्प्रयोगतदृरमामस्तनादंप्रापितागम

श्री· टी· १५

तामृतपरिप्लुतविंदुनामंसमिक्तमायंमहकारात्तरमेवंविलोमेनसंस्मरेत् जपतः फलमाह मंत्रीतिर

दानीमग्निमंत्रमसङ्कहति ध्यानमाह नीलेत्युक्तांसः स्पष्टः तारायः पंचविंशत्यक्षरोग्निमंत्रः ध्यानमाह मे

ष्यमक्रेति भावयमहस्त्राणि द्वादशसहस्त्राणि अर्पयेदिवेप्रतिपदेउक्तरोग्रयः स्पष्टाः स्वमंडलान

मग्निमंडलान्तस्वबीजेनाग्निबीजेनरेफेणाग्निमादध्यात्ध्यानमपरम् मंत्रान्तरमाह उत्तिष्ठेत्यादि।

नातिगृह्यात्ध्यातेनग्रंथेनभूतैः पंचभिः कामैनेत्रैर्भिः चतुर्भिः स्पष्टार्थमपरम् इतिश्रीप

रमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतीश्रीचरणाम्बुजपादपरिलक्ष्मणभगवत्कृतविक्रम

कस्यशारदातिलकटीकायांपदार्थदीपिकायांचतुर्दशः पटलः ॥१४॥ वैष्णवमंत्रानभिधा

तुकामोविष्णुवाचकनामारभमाने अथेत्यादिनामंत्रमुद्धरति तारः प्रणवः नमः स्वरूपं नरोदीर्घभग

न्वितोस्वरूपम् पवनोयकारः ग्रायस्वरूपम् अष्टाक्षरोमंत्रः अष्टाक्षरन्यासस्थानान्याह आ

धारेत्यादिना आधारहृदयवक्त्रबाहुमूलद्वयनाभिपृष्ठकव्यासः कंठनाभिहृदिरूपद्वयपा

र्श्वपृष्ठेष्वेकः मूर्धादिपादान्तेष्वेकः बाहुद्वयेपादद्वयेमध्येचापकः पंचांगुलिष्वेकः त्वगादि

सप्तधातुष्वप्राणेष्वेकः सहृदयेपवकर्णेत्वाः मूर्धजद्वाणासाहुक्कोतिमोक्षजानुजंघापदद्वये।

वपकः गंडयोरेकमयो ऊर्ध्वः परस्तु योगस्तु कस्थाने शंखस्थाने गदास्थाने पद्मो जस्थाने हिमवर्थः ग्रा।
दशाक्षरन्यासस्यानाप्याह मूर्ध्नीति दशोरेकमत्तरम् बाह्वोरेकं जानुद्वये एकं पादद्वये इ
ध्यानमाह विष्णुमिति चतुर्दशाक्षरवैष्णवमंत्रमाहरति हृल्लेखेत्यादिना साध्यार्थं नत्रयेण ध्यान।
ध्यानमाह विष्णुमिति कमलालक्ष्मीः वैकुंठः वासुदेवः विद्यापुस्तकं वासुदेवत्वत्त्वस्याभेकत्वा।
शुभ्रंवक्षसि नीलांगं पीतवस्त्रं दिव्यान्वयः साध्यार्थमनुपरम हयग्रीवमनान्यासम् वैष्णवमंत्रमाहरति नतो
ह्रीमित्यादिना साध्यार्थं ग्रथितं अष्टमंत्रविभागमाह भित्यादिना अक्षरन्यासमाह मूर्ध्नीति चक्षुषो
यात्मेनात्मेत्रयोगुणालं तम् ललाटेषितये तदेवं यागेन ब्रह्मवेदात्मनादीन यन्त्रमाह समाध्यमिति।
अष्टपत्रेपद्मे लिखित्वा तन्मध्ये कर्णिकायां प्रणवं तन्मध्ये साध्यं ह्रीं लिखित्वा नारायणादैरष्टाभि
नेकमंत्रेपद्ममध्ये प्रधानसंज्ञान्वेष्टं वेष्ट्य वशिष्टाक्षरदयमंत्रपद्मे लिखेत् पश्चाद्बहिः द्वादशावर्णा।
वेष्टयित्वा तद्बहिः मातृकाक्षरैर्वेष्टयित्वा विदध्यात् उक्तफलप्रदम् हयग्रीवमनयंत्रं हयग्रीवा
मंत्रमाहरति उद्गीथ इत्यादिना ओं उद्गीथ ओं उद्गीथ सर्ववागीश्वरेश्वर सर्ववेदमयाचिंत्य सर्वं
बोधय बोधय इति स्वरूपम् प्रणवादिमंत्रः पंचाशानि कल्पयेत् कथं ओं उद्गीथ हृदयं उद्गी।

श्री· टी· [illegible]·३०

30

षडिशः सर्ववागेश्वरीतिविद्या सर्वदेवमयीतिकवचं सर्वप्राप्यपयोयग्रस्तम् अन्यत्स्वागमस्वप्
कातरह यग्रीवबीजमुद्धरति वियदिति वियत् हकारः भृगुः सकारः अर्घीशाऊकारः विंदुमान्
अवग्रवस्वारयुक्तः एतैः संपिंडिते हयग्रीवबीजं मंतव्यं हंसः इति भवति अष्टदलपद्मम् वर्णविमा
पश्चिमोत्तरकसरेषु वक्ष्येवर्णान् यजेत् वह्निनिर्ऋतिवायव्येशानेषु केसरेषु अङ्गमाष्टदेवा
नि सतीर्थ्यौषु सर्वपापसाराणि पुराणानि च पूजयेत् पत्रमध्ये पूजापटलोक्तविधानेन नागदे
वताः पूजयेत् अन्नरोग्रथः स्पष्टार्थः श्रीराममन्त्रमुद्धरति अनेनेत्यादिना अनेनः आकारः अ
नुस्वारसंस्थितः रेफस्थितः सेतुः विंदुयुक्तः ततः रामायविंदुपहुन्नमः षडक्षरोमन्त्रः स्मृतः
अस्य न्यासस्थानान्याह ब्रह्मरंध्र इत्यादिना ध्यानमाह कालाम्भोधीति वीरासनैकदृक्शाणाद्रूप
दिवामपादं न्यस्य तज्जानून्यस्तहस्तं न्यसेत् मुद्राज्ञानमयीं दक्षिणहस्तं जानुलग्नं यो न्यस्य
स्वापि मन्वरोगुलाः कृत्वा हृदयस्थाने दर्शयेत् एषा ज्ञानमुद्रा अपरा महसंज्ञेन ज्ञानात्मिकी ता
पार्श्वगतां शाश्वं वपुः पुंपती मपि भजेदिति योजना किमुक्तं भवति सीतासहितं ध्यायेदिति ।
अथ वामपार्श्वगतां सीतां पश्यंतं पश्यंतं शाश्वं भजेदिति वामयोजना उन्नरोग्रथः स्पष्टः ये ऽत्र ।

चतुःप्रकारमाह मारं मध्यगतिं संपुटितं मध्यमे उल्लह्यं लिखित्वा मध्ये प्राणं च षट्स्वकोणेषु मं
त्रवर्णान् सं पिण्डमंत्रान् वै कोणगतेषु प्रत्येकं ह्रीं क्लीं वा बीजं कामबीजं च लिखेत् तदुपरि
अष्टपत्रपद्मं लिखित्वा तस्मिन् केसरेषु प्रत्येकं पुनः स्वरान् पत्रमध्येषु मालामंत्रवर्णान् षट्संख्या
तान् प्रत्येकं लिखेत् अष्टमे दलेऽपि च वर्णान् तदुपरि द्वादशारं मंत्रेणावेष्टयित्वा तदुपरि ककारा
दिवर्णैः पश्चात् भूपुरं तत्कोणेषु दिक्षु वराहबीजं विदिक्षु नारसिंहं एतद्यंत्रधारणतः प्रोक्ता
फलसिद्धिः मालामंत्रमद्य इति नमो भगवत इति उद्धृतः स्पष्टः इदानीं वराहमंत्रमद्य इति नमो
भगवत इति सोऽयं सप्तदशः अंगमंत्रानाह एकैकं ह्रस्वेति अन्यत् स्पष्टं कुल्लाणकस्थाने
आग्नेयादिषु भौमवारेषु यंत्रमुद्धर इति मध्ये बीजं तस्यादिना आदौ षट्कोणं लिखित्वा तन्मध्ये प्रा
णं च तन्मध्ये वराहबीजं लिखित्वा षट्कोणेषु च मं मंत्रवर्णान् तन्मध्ये षट्स्वरमालिनि बहिः चतु
ष्पत्रपद्मं केसरेषु नारायणेति वर्णान् केशवाः प्रतिलिखित्वा पत्रेषु प्रत्येकं मंत्रवर्णान् अष्टावष्टा
वालिख्याविशिष्टवर्णं लिखेत् तदुपरि षड्दलकमलकेसरस्थाने षोडशस्वरान् पत्रेषु
प्रत्येकं चतुरः चतुरो मंत्रवर्णान् अन्त्ये मन्त्रदलेन द्वाभ्यां षोडशदलकादिमांतं द्वात्रिंशद्दलं ल

प्र·
टी·
पं३
३१

मिनके संबन्धस्य मंत्रवर्णा गुणाले च मंत्रं यो ये लिखितं तत्र उपरि प्रणवम् भूवराहबीजैः वेष्टयेत् कथं
भूतैः साध्यैः पश्चात् मंत्राणि विदर्भितं साध्यनामाणि विहितं तत्र हि भूमिं वेष्ट्य साध्यनामसुवर्णा
त्मा बीजकोणेन वेष्टितं तदुपरि अष्टभूलेखभूबीजसहितं वराहबीजं लिखेत् वाराहबीजमष्टति
ग्रंबीजं इति ग्रंबीजमाकारः बिन्दुसहितेन गगनेन हकारः तेनाहं इति सिद्धम् एतद्बीजमन्त्रप्रकारे
ण साधितम् मन्त्रफलप्रापकम् स्पष्टार्थमपरम् मंत्रान्तरमाह हृदयमित्यादिना उक्तो ग्रन्थः।
स्पष्टार्थः भवह्निमलमाकृतालवर्णान् लकारेफवकारयकारान् तत्कलाभृदादिकलाः
तिसृणायाः स्पष्टार्थमपरम् इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतिश्रीपदगाप्र
पादशिष्यस्य भगवत्पादविक्रमनमस्कारकस्याशाङ्गशास्त्रतिलकटीकायां स्वार्थसाधिकायां
पंचदशः पटलः १५ वराहमंत्रकथनानंतरं सिद्धमंत्रं वक्तुमारभते अथेत्यादिना मंत्रोद्धारः स्प
ष्टः अथ तस्य ध्यानमाह ललाटेत्यादिना अथ योगे एष कण्ठदेशमालेख्य मन्त्रमितरत् सम्मूलमूलेश्व
मूलसारैः यंत्रं वक्तुमाह बीजमित्यादिना अष्टपत्रं पद्मं विलिख्य तन्मध्ये सिद्धबीजं तन्म
ध्ये साध्यनाम पत्रेषु स्वमंत्राक्षराणि विभज्य प्रत्येकं वर्णान् विलिखेत् बहिः पञ्चाशद्वर्णैः।

सर ३१

वेष्टयेत् तत्राह नृसिंहबीजविसर्गकोणकेष्वष्टदळं यंत्रं शुक्रफलप्रदं अस्मिन्यंत्रे बीजमित्या
दिग्रंथो योजनीयः कृत्वा नवपदमित्यादि सार्धश्लोकः यंत्रांतरमाह बीजाक्षरमित्यादिना अर्धमश्लोकः।
शाकपत्रक्रमेण वेष्टयेल्लिखित्वा मध्यकोणेष्वंतः पत्रं लिखेत् एवं कृते ष्टाविंशत्यष्टदळानि जायंते ततो।
बोधाग्राणि शाकपत्रवत्कोणकाग्राणि कारयेत् तस्य कोशेषु मध्ये दश गतं द्वाविंशत्यष्टसु नृसिंहबीजेन द
हलिणपश्चिमे बोधाग्राणि पूर्वकोटिगादीर्घं कृत्वा मध्ये साध्यनाम लिखेत् एतं यंत्रमाह विशेषा
त्तेन सिद्धः शुक्रफलप्रदम् अस्मिन्यंत्रे बीजांकमित्यादि ग्रंथो योजनीयः नृसिंहबीजमुद्धरति
हकार इति महाबलः औकारः अनुस्वाररेफसहितः हौं इति भवति मंत्रांतरमाह पाशशक्ती
ति पाशशक्तिसिंहांकुशबीजानि उक्त्वा हुं फट् मंत्रः षडक्षरः ध्यानमाह कोपादिनि यथा रणाचि
हदंशेन यथा मध्ये नरपाणोपांगुलिरथवष्ट्यं किंचिन्नमितात्रकृत्वा अंगुष्ठद्वयमूर्ध्वं कृत्वा निज
नाभे कोटिदेशात्प्रदर्शयेत् यथा धारणमत्र नृसिंहेति त्रिशूलं लिखित्वा मध्ये साध्यं वेष्टयेत् शूलको
ष्टद्वयादेकस्मिन्नरसिंहबीजमपरस्मिन्पाशशक्तिबीजे लिखेत् एतद्यंत्रं तत्र पवित्रं जपेत्
उक्तफलसिद्धिः उक्तफलसिद्धिः यंत्रमाह लिखेदिति सार्धश्लोकः अष्टदलं पद्मं लिखित्वा तत्सांक

श्री॰
टी॰
३२

32

कार्येषट्कोणं विलिख्य तन्मध्ये शक्तिबीजं समाध्य षट्कोणेषु मन्त्रबीजानि षडालिख्य किंजल्केषु स्व-
रान्तान् षडालिख्य किंजल्केषु स्वरान्तान् दलेषु मन्त्रराजद्वात्रिंशद्वर्णान् वृत्तस्यान्तरः क्रमोल्लि-
खेत् बाह्ये व्यंजनैर्वेष्टयेत् पश्चाद्विना मातृकान् सिंहकोणालसितेन अवलाशोरेण वेष्टयेत् पत्
यंत्रमन्त्रफलप्रदम् इदानीं स्वदर्शनमन्त्रमुद्धरति नादः प्रणवः त्र्यग्रः मकारः वियत् हायोमका-
रः सपवह्निदीर्घपूर्ण नवस्वरइति भवति भवति पावको रेफः कवचं हुंकारः अस्त्रं फट्का-
रः नदनः समाहरः षडेषा मंत्रान्द्धरति आवकायेत्यादिनेयमर्थः आवकाय स्वाहा हृदया-
यनमः इत्यादिप्रकारेणान्यासः कर्तव्य इति दिग्बंधमन्त्रमाह ऐंद्रीमित्यर्द्धेन स्वाहाकारः अस्त्र-
न्यासमाह सितवह्निरिति पूरणिमिताः ध्यानेनारभ्य सर्वेषां स्वांगेषु न्यासः दलिताग्ररश्मि-
नस्यापमर्थः वक्ष्यमाणक्रमेणारात्तिणो न्त्ररत्नस्य कुण्डमालिखेत् कोणषट्कोणालिखित्वा त-
न्मध्ये पीतवर्णेन सूत्रयेत् कोणषट्कं रक्तवर्णेन कोणान्तरालं श्यामवर्णेन सूत्रयेत् उपविश्य तव-
र्णेन वेमिंकुर्यात् वह्निज्वालाभिरूपशोभितं वाह्ये कुर्यात् एवं दलिताग्ररत्नस्य कुण्डं-
कृत्वा रक्तनीयनं समुत्थितं ॐ मैमौ मवक्रे उन्मेरचक्रेतस्मिन् देवतामावाह्य यथाव स्थाप्य

मवदक्षिणचक्रे वक्ष्यमाणद्रव्यैः वक्ष्यमाणक्रमेण जुहुयात् हुताङ्गुलिशेषं कुंभे संपातयेत्
प्रक्षिपेत् प्रस्थार्धसिक्तं उल्लेख्य कं निष्पाद्य तत्र हर्षेण एकं पिण्डं कृत्वा कुंभे निक्षिपेत् अवशिष्टं वा
क्ष्यमाणार्थं समप्रोक्षयेत् ततः स्नानं विशुद्धभरणं कुम्भसाध्यमानीय दक्षिणचक्रे संस्थाप्य
मंत्री कुंभाग्निमध्ये तन्त्रीरागन्यतावशिष्टं कुंभो ग्रामात् बहिः राशिमंडलं कृत्वा साध्यस्याग्रमराशि
स्थाने कुंभं तत्र दक्षिणभागे वह्निमपरिस्तरणं स्थापयेत् ततो वैतानाग्न्याश्रयं पूर्वोक्तद्रव्यैः पूर्वोक्त
मंत्रेण यावज्जुहुयात् ततः पूर्वावशिष्टेनाष्टेन दशदिक्षु पूर्वादिषु वक्ष्यमाणमंत्रेण बलिं
हरेत् बलिमंत्रमाह इति सहस्रादित्यादिनाह नमः इतरत् स्वाहान्तम् एष बलिमंत्रः ततो ब्राह्म
णान् तर्पयेत् गुरवे दक्षिणां दद्यात् ततः प्रोक्तफलं भवति एव होमविधिः विस्फपंजरमि
ति प्रथमतन्त्रनिरूढः श्रुद्धस्य ध्यानाग्नेः कमलमष्टपत्रं लिखित्वा तदुपरि उपविष्टस्य मध्ये फ
लकैः पंजरं मंजूषाकारेण कृत्वा संस्थाप्य मध्यवर्तिना मंत्रजपं तस्मिन् साध्यरोगिणश्चन्द्रा
दिक्षु दिशु कं संस्थाप्य वक्ष्यमाणेन मंत्रपूर्णं तस्मिन् तेजस्वी अष्टाक्षरमहसंततं तच्छ्रुत्वा तं वाका
र्यान्यग्रणतयावक्रमनेन जपेत् तस्य पूर्वादिदिक्षु वह्निमेसंस्थाप्य द्विजोत्तमैः पूर्वोक्तद्रव्याका

श्री· टी· षष
३३

रयेत् होमं विधानवित् सोपि पश्चाद्यथावद्दक्षिणां दद्यात् गोहेमधनधान्यादिभिः प्ररयेत् ततः उक्त
फलसिद्धिः अमिमन्त्रस्य विधाधयं जपमितिग्रन्थार्थः अथ षट्कविधिमाह पंचगव्ये त्यादि
ना स्पष्टार्थेन ग्रन्थेन तत्रस्थानं गवेष्य भस्मानं रातेमेलाहीमुद्रिकास्वर्णं तत्र मात्रमयेन
हर्षांसे खिचा ग्रथीन कृत्वा गृहे मां वा यया वा मंत्रसंदेशया वा लोहत्रयमं वयया सा चषोडशद्वादश
कलये तद्धारयेत् प्रयोगान्तरमाह पंचगव्येतिग्रन्थः स्पष्टः प्रयोगान्तरमाह पलाशेति मलय
जं चंदनम् पंरगम्लेयामिनी हरिद्रा देवी सहदेवी एतत्सर्वं पंचगव्ये धृतां अग्नौ निक्षिपेत् पश्चा
त्स्वकृत तैलेन निवेशयं कायेत् ग्रन्थोक्तक्रमेणाप्रयुंक्ते दशालिकेलहृद्यं वा तत्स्मोक्तफलम् पं
चगव्यवनपाकप्रकारमाह अस्लेत्यादिना निशा हरिद्रा वह्निः चित्रमूलम् यष्टिः रोहिणी
वटः फलत्रयं हरीतक्यादि प्रस्थपरिमितं घृतं सम्यक्कावितं मंत्रसाधितं नमुक्तफलप्रदम्
डोनाति यं आगांनिषट्कोणांविलिख्य तन्मध्ये समयाठकारं विलिख्य षट्कोणेषु मंत्रवर्णा
न् एतच्चक्रमुक्तफलदम् यंत्रान्तरमाह षट्कोणमध्ये समार्थं तारं विलिख्य कोणेषु शि
खावर्णान् तन्मे यिषु गमंत्रान् एतदुक्तफलदं यंत्रान्तरमाह अथवंतारमिति षट्कोणं लि

33

लिखित्वा तन्मध्ये प्रणवगर्भं ठकारं कर्णिकायां विलिख्य वर्णान्तं तस्य दिक्षु गमेच्चान् बहिरष्टपत्रेषु पञ्चाक्ष
रं केसरमष्टार्णं बहिरष्टपत्रेनष्टपत्रे षोडशार्णमन्त्रं तत्षोडशपत्रेषु मलेकादिवर्णान् लमन्त्रं तल्ले
हृल्लेखात्रिः परिवीते बहिस्तदुपरि प्रणवेन वीजेन बहिः पाशाङ्कुशाभ्यां वेष्टितमस्त्रफलदम्
यन्त्रं नरैर्लेखविलिखेदिति अस्यार्थः प्रागुक्तप्रकारेण नरैर्लेखविलिख्य सामग्रीमा हरीतक्या करे
णाश्रीगोरोचनया विलिख्य तन्मध्ये षट्कोणं तस्य दिक्षु हृषीकेशमन्त्रवर्णान् अष्टाक्षरमन्त्रवर्णांश्च विन्यस्य।
लिखेत् मध्यकोणे साध्यनाम विदर्भितं वशिकोणेषु बीजचक्रमन्त्रं षोडशार्णान् लिखेत् एतद्यन्त्रं।
प्रोक्तफलदम् स्थाने हृषीकेशमन्त्रमुद्धरति स्थानन्ति श्यानन्तर मनुमयस्य इति श्रीमत्परमहंस।
परिव्राजकाचार्य श्रीरामभारति श्रीवरणाम्बुजपादशिष्यस्य भगवतस्त्रिविक्रमभट्टारकस्य
कृतौ शारदातिलकटीकायां पदार्थदीपिकायां षोडशः पटलः १६ अथ पुरुषोत्तममन्त्रं
वक्तुमारभते ग्रथ्यबेहेत्यादिना इदानीं मन्त्रमुद्धरति तारस्मित्यादिना अस्यार्थः तारः प्रणवः स्मा
रः कामबीजं रमा श्रीबीजं नतिः नमः पुरुषोत्तम अप्रतिरूप लक्ष्मीनिवास सकलजगत्क्षोभण।
सर्वस्त्रीहृदयविदारण त्रिभुवनमदोन्मादकर सुरमनुजसुन्दरीजनमनांसि तापय दीपय शोषय मारय स्तम्भय द्रावय मोह

श्री· टी· ५५ २४ 34

यशावश्याकर्षयसमस्तपरमसस्तसौभाग्यकरवंकामप्रत्यक्षकेहृनवक्रै॥गादयावृक्षेनमा
वेबाणौ बिंदविंदपाशेनकटप २ अंकुशेनताडय २ ऊंकर्किदिह्यांसितावत् यावयत्नमीहिते सर्व
सिद्धिर्भवति वर्मेहुंफट्नमः सहूपंहृिशानात्तेमंत्रः षडंगमंत्राणाह पुरुषार्थमेत्यादिना पत
उत्रभवति पुरुषार्थमेत्यादिना पतऽङ्गं भवति पुरुषार्थमत्रिभुवनमदेनाद्वकरेद्रे, दयेसक
लजगततो भगान्लमीदयितऊंशिरः मन्मथास्त्रमंगादेकामदायिनि डंशिखापरमसभगा
सर्वसौभाग्यकरि ह्रूं कवचं हाहासर्वजनहृदीर्हीहृदयविदारणासर्वप्रहरणासस्तकामि
कहनहृदयबंधनात्स्त्राणाहलहूंफट् अस्त्रं त्रिभुवनेश्वरसर्वजनमनोसिहृ नहनदारयदा
रयवशमानयआनयहुंफट्नमः नेत्रम् मायायाः हुंफट्नमोन्ताः षडंगमंत्राः सेतिहुः अ
यमत्रविशेषः अनात्रप्रायेणावैलक्षाणानेत्रलोपः इहतु नेत्रमस्त्येतदपि नइति त्रैलोक्य
मोहनहृषीकेशाश्रप्रतिरूपमन्मथसर्वस्त्रीहृदयाकर्षणागच्छागच्छनमादितमान्त
आवाहनमंत्रः ह्रीरांभोधत्यारयाउ्यानवर्णानपयोयश्रुः सृष्टुः ध्यानेमपिश्रासनमंत्र
माह पत्तिराजायेति व्यापकेनसमस्तमर्थंयेन पूर्वोक्तव्यापकमंत्रेणान्वयर्थः सयुः सकारः

२४

लांतो वकारः बिंदुरनुस्वारः बिंदुरनुस्वारः पंचेषुः कामस्त्वमिति देवीबीजमुक्तत्रयं अइउ क्लीं वं नञ्भ
कं च तत्र हृदये समयौं विसर्गः एतत्त्रयमिति क्रमात् सोऽलक्ष्म्यादीनां बीजं यथा स्वां स्वीं स्वूं स्वैं स्वौं स्वः इत्या
दि प्रकारेणायुधमंत्रोद्धारः स्पष्टः प्राग्निपत्नीनेः उस्पदेः नामैव श्रियमेवंति गरुड्याख्यानमस्य प्र
परमंत्रांतरमाह ऊर्ध्वं विष्णुवर्णाश्च इत्यादिना षडंगमंत्रानाह हृदयमिति स्पष्टार्थं परमं मंत्रांतरमा
ह क्लींकाराये इत्यादिना क्लींकाराये इत्यादिना स्पष्टार्थेन तंत्रेण यंत्रमुद्धरति पिंडमिति षट्कोणं लिखि
त्वा तन्मध्ये पिंडबीजं लिखित्वा तन्मूलमंत्रेणावेष्टयित्वा तद्बहिः पंचदशपत्रं षट्कोणेषु वक्ष्य
माणां गोपालमंत्रं षडक्षरं लिखेत् पत्रेषु वक्ष्यमाणं दशाक्षरं लिखेत् पत्रेषु वक्ष्यमाणमष्टाक्ष
रं लिखेत् तन्मध्ये कामबीजेनावेष्टयेत् तद्बहिः षोडशपत्रे केसरेषु स्वरान् पत्रेषु वक्ष्यमाणं षो
डशार्णमंत्रं तद्बहिः द्वात्रिंशद्दलं तत्र केसरे वक्ष्यमाणानुष्टुप् मंत्रं पत्रेषु बहिः पाशांकुशबीजे
न तद्बहिः भूपुरं तद्यकोणेषु गोपालाष्टाक्षरमंत्रवर्णान् लिखेदेतद्यंत्रं सकलफलप्रदम् पिंड
बीजमुद्धरति पंचांतकइति मः यकारः अधरः ऐकारः होरः यकारः मन्तु औकारः बिंदुरनुस्वा
रः पंचेः सोपिंडितं बीजं गोपालषडक्षरमाह स्मरइति दशाक्षरमाह गोपीजनेति षोडशाक्षर।

श्री॰
टी॰
५९
३५

मारुप्रणवइतिअनुष्टुप् मंत्रमाह पिंडंवर्तिपमेत्यादिना अष्टाक्षरमंत्रमाहइति अनेनेत्यादिना
यंत्रांतरमाह प्राग्गितिश्राप्रेत्योचनुष्टयं नयवनितियत्पिलिखित्वाकोणायतज्जूलचतुष्कमध्य
कोणेवलयेषु गायत्रेनवनेतलद्वयेलिखित्वा नत्रवदलमातृकाप्रकालरागिविद्वलमातृकाप्रकारे
णलिखेत् तद्यथा प्रथमवलये स्वरांये प्रतिलोमविलिख्य द्वितीयवलये द्वितीयार्धेन तथैव लि
खेदिति अवर्गादिष्टाष्टकोष्ठेषु स्वरांश्च गोपालाष्टवर्गाष्टकोष्ठेष्विथ्याक्रमेल्लिखित्वा तद्बाह्ये प
काद्यावर्गामंत्राणिवेष्टयेत् एतद्यंत्रमंत्रफलप्रापकं एतदेव यंत्रं पलाशाद्युक्तफलकेत्यादिना
गोस्थानेलिखेत् उक्तफलसिद्धिः श्लोकमहइति लीनरोगापइत्यादिना सप्तदशार्णेन काममंत्रमा
ह वंशेतायमंत्रनिरूढः व्रजलोककारः भ्रमणामनोलकारः प्रांतिः ईकारः बिंदुरनुस्वारः ए
तेषांसंदोहः कामबीजं बाणपूजाप्रकारमाह प्रागायमित्यादिना म्बर्गनश्वरगुणाविसर्गेण
सकारेणवाणानांनामहस्ताद्भ्यः रतिणाहस्तेनशिरश्चिश्रणामः अन्येवाणायुतहस्तपञ्चाः
श्रेयाउत्पर्थः षोडशाशाङ्कीरेवदश्रोयति प्रवर्तितेनिपरिवारकाः प्रदर्शने श्लोकमाहइतिश्र
परोगनियंगायाः पूष्पगतउक्तगोरकाः इतिमध्यानेवदश्रायति परमस्तनइत्यादिनाबहि।

५९
३५

स्वबंधं तन्कोणेषु मायाबीजप्रभृतिपरिचारिकाः यंत्रमाह कामोल्लासीतिषट्कोणं विलिखेत्पा
तन्मध्ये कामबीजं तन्मध्ये साध्यनामवहिरष्टपत्रेषु तद्दलष्टविलिखेत गायत्रीं गुणावर्णानिवर्णानित्रि
तयमष्टसुपत्रेषु मालामंत्रं षड्दलमितः अष्टपत्रान्तरे कोणान्तकामबीजं विलासमष्टस्पृहेणावेष्टि
तम् स्मरफलदं कामगायत्रीमुद्धरति कामदेवायेति मालामंत्रमुद्धरति नमोन्तइति शिरः स्वा
हाकारः यंत्रान्तरमाह साध्याख्यापुटितेति अष्टपत्रे षडंतं दलपत्रादरे लिखित्वा तन्कोणांका
णकामबीजं तन्साध्यमात्रपुटितं कामबीजं वेष्टयेत् पश्चादष्टसपत्रेषु प्रत्येकं वस्माणाबीजा
नि लिखेत् नारः ऐंकारः विकारः षोडशस्वरः पततद्वितीयः स्वरः कपरः खकारः नासादका
रः अवेतकारः केठीशः एकारः हीरः यकारः अष्टदलाग्रेषु भूलाख्या लिखेत् एतयंत्रमुस्मरफ
लप्रदम् इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमन्मभागनिश्रीचरणारविन्दपादाम्बोधमधुसम्
गावनरविविक्रमन्नभरारकस्वकृतौ शारदातिलकटीकायां गूढार्थदीपिकायां समाद्रशः प
टलः १० वैलवमंत्रकथनानंतरं शैवमंत्रानवतरावभने अथवक्ष्यमाणाइत्यादिना प्रथमंपंचा
क्षरस्वरूपति हृदयंनमः वपरैश्चाकारः सासीइकारः ततः शिवइति सिद्धम् लांतोवकारः अ

तेन आकारः ततश्च वइति भवति मकरन्तु यकारः नासया: पंचान्तरउद्धृतः अंगुलीन्यासमाह मंत्र।
स्येति प्रथमार्थः ॐ तत्पुरुषायनमः इति तर्जन्यां ॐ अघोरायनमः मध्यमायां ॐ सद्योजातायन
मः कनिष्ठिकायां ॐ वां वामदेवायनमः अनामिकायां ॐ यं ईशानायनमो अंगुष्ठे पुनस्तान्पंच
निजवक्त्रहृदयादिस्थानेषु प्राक्पश्चिमादिवक्त्रेषु वतरू देवस्य षडंगानि न्यसेदिति ततो व।
क्त्रमाणस्थानेषु षडङ्गपंचकन्यासक्रमेण दशन्यासाः कर्तव्याः कथं हृदि वक्त्रे अंसयोः ऊ
रुमेकन्यासः कर्णनाभिपार्श्वहृदयपृष्ठहृदयेषु चैकः पञ्चमन्त्रापि बोद्धव्यम् विधिशेषानपा।
द्गानिन्यसेत्स्पर्शयति अनेनमित्यादिना तेषां वर्णानाह अवतरेत्यादिना उक्तोग्रन्थः स्पष्टार्थः
मंत्रान्तरमाह षडक्षरइति मनलं देव नादेशल्लवे पंचभूतसमप्रभा पृथिव्यादिसमानवर्णा
पोताम्बुगः तारश्चंकस्पर्शान्तमपश्च प्रासादमंत्रमुद्धरति मंत्रमित्यादिमंतः हकारः सद्योजा
ऊकारः बिंदुरनुस्वारः एतैर्मिलितैः प्रासादमंत्रम् ईशानादि सद्यान्तम् तैरंगुष्ठादिकनिष्ठादि
कनिष्ठान्तास्वांगुलीषु क्रमात्क्रमेण नापवमर्शीं दर्शयति ईशानाद्यैरित्याह आसांबीजान्याह
ॐकाराद्यैरित्यादिना प्रथमश्लोकः ॐ हौं ईशानायनमः हैं तत्पुरुषायनमः हुं अघोराय हिंवा।

मदेवाय हं सद्योजातायनमः इति वीजानि कथितानि पुनः शिवआयक्रमस्थाने मूर्ध प्रागदक्षिणोत्तरी
व्यापश्चिमेषु मुखेषु ततः ईशानायः पंचदशोदिषु वेषच ॐ हों ईशानायनमः इत्यंगुष्ठेन शिरसि
न्यसेत् ॐ तत्पुरुषायनमः तर्जन्या वदने ॐ हुं अघोराय मध्यमया हृदये ॐ हिं वामदेवाय अना
मिकया गुह्ये ॐ सद्योजाताय कनिष्ठया पादयोः पंचऊर्ध्व प्रागदक्षिणोत्तरी व्यापश्चिमेषु मुखे
षु ततः ईशानायः पंचदशोंगुष्ठादिषु न्यसेत् मूर्धादि स्थानेषु प्राणेनतः षडंगन्यासं ऊर्ध्वादि हृद
याद्यक्रमेण तत्कथ्यं प्रणवं पंचकं मन्त्रा यं हृदयायनमः अग्नेनेत्रो मालिनित्त्वायवष
ट् शिरस्ते शिरसि ज्वालिनि शिखिशिखाय अनादिबोधाय शिखायै वज्रिणि वज्रहस्ताय।
स्वतंत्राय कवचाय सौं हां वौं अलुप्तशक्तये नेत्रत्रयाय श्रीः पशुहुं फट् अनंतशक्तये अस्त्राय
फडिति षडंगन्यासः पंचवक्त्रेषु त्रिंशत्कलान्यासमाह ईशाने निईशानः सर्वविद्यानां इ
श्वरैत्यनमः ऊर्ध्ववक्त्रे ईश्वरः सर्वभूतानां अंगदायैनमः पूर्ववक्त्रे ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधि
पतिर्ब्रह्मा अभीष्टायनमः दक्षिणवक्त्रे शिवो मे अस्तु मरीच्यैनमः पूर्ववक्त्रे सदाशिवाओं मा
लिन्यैनमः पश्चिमवक्त्रे प्रणवादिः सर्वत्र एवं विन्यस्य तेषु वक्त्रेषु पूर्वपश्चिमयाम्योद

स्ववक्त्रेषु यथाक्रमं तत्पुरुषकलान्यसेद्यथाः कथं तत्पुरुषाय विद्महे शान्त्यै नमः महादेवाय
धीमहि विद्यायै नमः तन्नो रुद्रः प्रतिष्ठायै नमः प्रचोदयात् निवृत्त्यै नमः प्रणवः सर्वत्र हृदयादिक्रमस्था
नेष्वघोरकलान्यसेद्यथाः कथं अघोरेभ्यः कीर्त्यै नमः अथ घोरेभ्यो मोहायै नमः घोरलायै नमः घोर
तरेभ्यो नमः निद्रायै नमः सर्वेभ्यो नमः व्याध्यै नमः रुद्ररूपेभ्यः तृष्णायै नमः सर्वत्र प्रणवादिः।
गुह्यादिक्रमस्थानेषु वामकलान्यसेद्यथाः कथं वामदेवाय नमः रजं कला ज्येष्ठायै नमः रक्षायै
नमः रुद्राय नमः पालिन्यै कलविकरणाय संयमिन्यै बलक्रियायै विकरणाय बुद्ध्यै ब
लप्रमथिन्यै प्रमथनाय धात्र्यै सर्वभूतदमनाय भ्रामिण्यै मनसे मोहिन्यै उन्मनाय जयायै सर्वत्र नमः।
स्कारः सर्वत्र आदौ प्रणवश्च पादादिक्रमस्थानेषु सद्योजातकलान्यसेद्यथाः कथं सद्योजातं
प्रपद्यामि सिद्ध्यै नमः सद्योजाताय वै नमो नमः ऋद्ध्यै भवे वृत्यै नमः भवे लक्ष्म्यै नमः नातिभ
वे मेधायै नमः भवस्व मां प्रज्ञायै भवोद्भवाय प्रभायै नमः उद्भवायै सुधायै नमः भस्मि सर्वत्र प्रणवश्च एवम्
मूर्तिं श्रीकलान्यासः सम्यक् द्विभुजिनः टंकः परशुः कृपाणः खेटः दहनः शतमुखवह्निः स्रुषा
शुभमपरम् अभिषेकप्रकारमाह पंचाक्षपतितं प्रपञ्चे प्रपञ्चे लिखित्वा तदुपरि सलिलं तेषु भो तं

कम्बुग्रीवरत्नोपेते उत्पलाभ्यां विष्टितं कलशं सवर्णं रजतताम्रमयं हीमामन्यतमं यथाविभ
वं विन्यस्य तस्मिन् देवं संचिन्त्य षोडशोपचारैः गुरुः कलशेनैकेनाभिषिंचेत् शिष्यं शान्तेमात्यविनीतेदत्ति
णानिजं पुत्रं वा गुणवन्तं तदनंतरं गुरवे दद्यात् क्रमफलसिद्धिः यंत्रमाह मध्ये साध्यान्तरमिति अष्टपत्रे पद्मे
तस्य मध्ये प्रणवसाध्यान्तरं सहितं तस्य दलेषु मंत्रमाध्यान्तं कोणेषु दलेषु मध्ये बहिर्भूमंडलेन तत्को
णेषु वं लिखेत् एतेन तद्यंत्रं क्रमफलदम् इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतिश्रीव
रणपूज्यपादशिष्यभगवन्नाम्ना विक्रममहारकस्य कृतौ शारदातिलकटीकायां पदार्थदीपि
कायां अष्टादशः पटलः १८ अथ नारसिंहमन्त्रमाह अथेत्यादिना उद्धारः स्पष्टः नारसिंह्या
ति ॐ क्ष्रौं दक्षिणामूर्तये क्ष्रां हृदयाय नमः ॐ क्ष्रीं नमः क्ष्रीं शिरसे इत्यादिप्रकारेण षडंगमंत्राः कल्प्याः
अन्तरन्यासस्थानान्याह मूर्ध्नीत्यादिना स्पष्टार्थम् अपरम् मन्त्रध्यानमाह मुद्राकथितेति वरदं कुठ
ठारम् गुणाल्लवेत्रिलखे मंत्रान्तरमाह प्रणवो हृदयमिति ङेन्तचतुर्थ्यन्ते ठद्वयं स्वाहाकारः ना
रसिंहेति ॐ आं ॐ हृदयाय नमः ॐ ईं ॐ ईं शिरसे ॐ ऊं ॐ शिखायै ॐ ऐं ॐ कवचाय ॐ अः अस्त्राय
ति षडंगमंत्राः स्पष्टार्थम् मंत्रान्तरमाह लोहितेति लोहितः यकारः अनन्तासनः रेफः पुरुषः मा

प्री.
टी.
३८

38

यशेकारः बिंदुरनुस्वारः एतैः संमिलितं प्रथमबीजं ततः श्रोंइति भवति दीर्घौनकारः अग्निबी
जस्थो रेफयुक्तः शांतिः ईकारः रेंदुरनुस्वारः एतैर्मिश्रिते द्वितीयं बीजं लांगलीकारः विसर्ग
युक्तः ततो ऽइतिन्तृतीयं भवति षडंगमंत्रानाह हरहृदयमिति श्रमणार्थः हरहरस्वाहा हृ, दया
यकपर्दिने स्वाहा शिरसे नीलकण्ठाय स्वाहा शिखायै कालकूटविषभक्षणाय हुं फट् कव
चाय कपर्दिने स्वाहा अत्रमंतस्याप्यमाह गर्भ्रीति स्पष्टार्थं मयमम् चिंतामणिमंत्रमुद्धरति।
अग्निमवर्णक इति स्वरूपम् षष्ठस्वरऊकारः बिंदुमत् अनुस्वारयुक्तं एतैर्विशिष्टं मलमंत्रं।
चिंतामणिबीजं रेफादिति रूंहृदयाय रूंशिरसे रूंकवचाय नेत्रत्रया रूंअस्त्राय इति।
षडंगप्रयोगानाह स्वाहान्तमित्यादिना प्रयोगांतरमाह ऊर्ध्वरेफेति अग्नियुक्तो रेफको
णेन युक्तकोणेन युक्तकोणान्तर्बिल्वस्थाने मधुत्रयगान्धूतमधुशर्करागव्येणालेनैवमका
रयान्तेनतिबीजस्य मकारयान्तेन अनलेस्यानि रेफयानव्याप्तिं बहु मेडलगतं डोलनढकारः
प्रयोगान्तरमाह लिखित्वेति त्रिकोणान्लिखित्वा वपुजीवरसेनननमध्ये चिंतामणिबीजं
तेनैव लिखित्वा रुद्रकमेऊवेतः रुद्रफलसिद्धिः प्रयोगांतरमाह ऊर्ध्ववह्नीति वाह्निगेह

हृद्यांते ऊर्ध्वरेफसहितं मणिं चिंतामणिं चिंतामणिबीजं लिखित्वा अग्निमग्निषट्कोणेषु रेफं
लिखेत् एतद्यंत्रमुक्तफलदम् षट्कोणत्रिकोणाद्बहिः षट्कोणं लिखित्वा तन्मध्ये समाध्ये
चिंतामणिबीजं कोणेषु रामंत्रान् बहिरष्टदलं पद्मं पत्रेषु मंत्रवर्णान् हेतोर्विभज्य लिखित्वा
बहिः स्वैरावेष्टनं बहिः कादिभिः भूपुरेणावृतं बीजं पूर्ववेष्टितं यंत्रमुक्तफलप्रदं ॥ ॐ
तन्मध्ये ठकारमध्ये ज्ञातान्नेरेफम् मूलमंत्रम् मंत्रान्तरं सहृदयं तकारं इति सशिव
वनं इति मध्यस्वरूपमग्निः रेफः पवनो यकारः वामकर्णो ऊकारः अर्धचंद्रो नादो बिंदुः अनुस्वारः एतैः संयो
डितः तकारः नेत्रबीजं ह्रूं स्म्रूं त्म्रूं एतानि देवीबीजानि स्मणिः अंकुशः त्म्रूं एका
रसहितमिति क्रमात् जलमहाभिधानात् म्लं म्लूं गुणाश्रो बिंदुना च हृदामध्य स्वजनमर्गो दिकर्ण्या
ते शान्ताई ईकारेण तत्त्वेण उकारेण अर्धीशं ऊकारः संध्यालोः पंचमाद्यैः चवरः शान्तिका
नष महान् अंतबीजमिति अस्यार्थः अष्टदलेकमलं कान्ताकेसरेषु स्वरान् दिकोणे षट्
बीः विदिक्षु त्र्यंगुलीः बहिः कादिवर्णो वेष्टयेत् भूपुरेणावृत्य तद्यंत्रमुक्तफलप्रापकमंत्रा
तस्माह मणिनाहृदयमित्यादाय स्म्रूः मयः अकारः नदादिप्रतिलोमक्रमसहितकादिः

शा॰
टी॰
२९

39

ककार आदिर्येषामिति वकारः सप्तवबीजे यथासंख्याः कादिबीजादिकाः ईशानादिपंचमूर्तीयः ईशानाद्याः उक्तस्थानेषु न्यस्तव्याः कांतेन वकारेणादौ चैकस्वरश्चक्रेणां शक्तिर्यामता। खां खीं इत्यादि षकारेणाथ्यासमाह चंडेत्यादिना स्वरितांशुः कांतमिति वकारः मन्त्रे रीकारः बिंदुरनुस्वारः पंचेषु ओं मन्त्रबीजं खां इति विषहरमन्त्रान्॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतिश्रीचरणपूज्यपादशिष्यस्य भगवत्सविक्रमभट्टारकाख्यकृतौ शारदातिलकटीकायां गूढार्थदीपिकायामेकोनविंशः पटलः १९ संप्रत्यवेष मन्त्रमाश्रमते अथाभिधास्ये इत्यादिना मंत्रो द्वाविंशः अष्टः हृदभिन्नान्तैः पकारादशभेदिन्नान्तैः सर्वार्थसाधने चक्रे षट्पकोनन्यासः हृन्नाभिगुह्यऊरुषु कः यच्चमाह सर्वोपशान्तिमिति वसुपत्राणि पद्मं कृत्वा कर्णिकायां षट्कोणान्तकोणेषु वर्मास्त्रनन्तरं योगमाथाहृल्ले। लोषोऽस्य अष्टैषु तिलिख्य केसरेषु कादिपंचवर्गान् यादिवर्गत्रयं चाष्टपत्रमध्येष्व। ष्टाणान् त्रिशाखिशोविलिख्य अष्टेषु तनुगाचलिखेत्र बहिर्नेषुः श्रीं ऊं कामं जवे। नः पल्लवितैः पत्रांतरमाह षट्कोणान्तिषट्कोणे लिखित्वा बहिरष्टपत्रेषु पञ्जरतन्त्रसमस्थयुवने

२९

स्वरीबीजंमंत्रमात्मस्पृग्गलाद्यैर्वेष्टितं तत्कोणेषु प्रसृतं हं हं लिखित्वा तत्पत्रेषु षं ये तत्स
ल्याकारान्मंत्रवर्णान् बहिरपि षट्कोणं कृत्वा तत्कोणान्तर्धामिह बहिर्वृत्तमंडलमेतये
त्रमुक्तफलप्रदंमंत्रोद्धारमाह नादइत्यादिना नादः प्रणवः बिन्दुः शकारः यदामेस्थोलका
रयुक्तः वामनेत्र ईकारः ईडस्थितिनान्तस्तारयुक्तः पतिः सोपि डितोद्वितीयवर्णः पार्श्वपा
कारः पष्ठस्तीयकः पाकारः कर्णयुक्तः उकारयुतः पष्ठवर्णः वर्मोस्त्रेहुंफट् पष
ष्ठदलः पाशुपतमंत्रः शिखिशिखावह्निज्वालास्वहस्पष्टमकेशस्तथामनन्यत मेत्रा
नरसंत्योति वर्णान्नामनिर्वर्णानतः लकारः येसवर्णपीडितो पुंक्ते दोऽनिभस्त्वो बीजे हे षुणा
लायस्वरूपम् हृन्नमः पशोप्यातोभैरवमंत्रः षड्दीर्घभाजा बीजेन ह्लादीत्यादिप्र
कारेणादाक्षिः शिवस्रष्टमव्यान आपट्हरणाव टुकमंत्रमनुयाति उद्धेत्यादिनोद्धरः स्पया
दीनिसप्तमार्थः ह्रौं वं ईशानायनमः हैं विनत्पुरुषायनमः ह्रूं वं अघोराय ह्रिं वं सद्योजाता
य ह्रौं वामदेवाय अनेन प्रकारेणोक्तस्थाने षण्मुखेहिति ह्रां वाहृदयाय ह्रीं वीं शिरा
सेत्यादिप्रकारेण षडंगविधिः सद्योजातस्यपयामीतिमन्त्रेणावाहनं स्थलेमंत्रमनन्त्वा

शा॰
टी॰
५॰

40

रं वामदेवायेति स्थापनम् सद्योभव इति मंत्रेणाम्ब्रथाकरणं तत्पुरुषायेति मंत्रेणासन्निरोध
नम् अनन्तः पञ्चदलेषु मातृकाः पञ्चदलेषु अंबादशपुष्पवर्णान् संपूज्य ततो लोकेशावडुका
मन्तनः ब्रह्माण्यादिष्वकान् उक्तस्थानेषु ततः नंतरं हेरुकादि दशवडुकान् यजेत् दिगंत
रालेखी श्रीकंठादीन् सर्वाभीष्टान् यंत्रं वक्तुमाह श्रीमायेत्यादिना अष्टपत्रं पद्मं विलिख्य
तन्मध्ये श्रीमायामानेकूटमंत्रं लिखेत् श्रीं क्रीं अष्टपत्रेषु वडुकायेति द्विवारं लिखेत् ब
हिः षोडशदलेषु षोडशवर्णान् एतद्यंत्रं शोकफलदम् मंत्रांतरमुद्धरति अग्नीषेति सज
कारः अग्निशिखरेफयुक्तः लांतो वकारः पंतः फमित्येते द्वितीयांतरं ततः सिद्धमफ
इत्तनीयांतरं पंचेभवतः चंडमंत्रः प्रयोगमाह मायाद्वेति षष्ठसमन्वितम् ते उल्लि।
उमसमन्वितम् सर्वाङ्गाणि पवंजाद्गतः इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य श्री।
रामभारती श्रीचरणारविन्दपादशिष्यस्य भगवतनन्दि विक्रमजामहारकस्य कृतौ शारदा
तिलकटीकायां गूढार्थदीपिकायां विंशः पटलः २२ अथ नाशैवमंत्रकथनानं
तरं गायत्रीमंत्रवक्तुमारभते अथोवक्ष्यामीत्यादिना मंत्रमुद्धरति प्राणावादि इत्यादिना

५॰

तत्सवीत्यादि चतुर्विंशदक्षरा गायत्री किं विशिष्टा शिरसा त्विता अथ यमंत्रगा वक्ष्य ऋष्यादीनद।
र्शयति ब्रह्मेत्यादिना सप्तव्याहृतीनां मन्त्राद्यः शृद्नामदर्शिरित्यादिना यत्रेनेदानीं गायत्र्या।
अपि ऋष्यादीनाह गायत्र्या इति इदानीं शिरसोपि तानाह शिरसि व्याहृतिन्यासस्थानान्याह हृ।
दयेति गायत्र्याक्षरनामस्थानान्याह तत्सवितुरिति परन्यासस्थानान्याह शिरसस्तथा।
ति ॐ आपोज्योतिरिति शिरः शिरसि न्यसेत षडंगमंत्रानाह ब्रह्मणइत्यादिना ध्यानमाह मु
क्ताविद्रुमेति न्यासानवर्णान् चतुर्विंशतिवर्णान् मुद्गांगुलं प्राणायाम लक्षणमाह सप्त
व्याहृतिमेयुक्तामिति गायत्रीमंत्रजपप्रकारमाह व्याहृतित्रयमजपप्रकारमाह विधाय
मंडलमित्यादिना तत्वं संख्याह स्वाणा चतुर्विंशति सहस्राणां ध्येयं सम प्राम आग्नेयमंत्र
वक्ष्यमाणमभ्ते अथ्याप्निथा साइत्यादिना मंत्रस्य यजुर्वेदस्य ऋषिः तान्वेदसे ऋतवामेत्यादि तस्य
मन्त्रादीन्निरूपयति मरीचिरित्यादिना प्रतरन्यासमाह प्रगुष्ठेत्यादिना अथः लिंगेन पबाङ्
पुबाहुमूलकर्णपंसमध्यभागे पुबाहुमध्यमं पृष्ठमांगुण्यम ध्यदेशाऽमपीतिवधतागुह्ममूला
प्रदेशाःसनेललाटोपरिकेशप्रदेशाः सप्तिष्कन्तड पंक्तिनभागाः सूर्धानं उपरिहोदशानीशा

सा॰
टी॰
८४

होमस्थप्रन्यासस्यानान्याह शिखायांललाटेत्यादिना ध्यानमाह विद्युद्दामेत्यादिना मृगपतेः
सिंहः करवालः खड्गः दरः शंखः विशिखा बाणाः गुणो त्रिशूलम् पूजाप्रकारमाह मंडलइति
उक्तेनसर्वांकापसिंहमंत्रेणापरतेयप्रदर्शयते जातवेदसइत्यादिना उक्तप्रकारेण पृथिव्यादिपं
चभूतानिदिक्षुपूजयित्वाविदिक्षु तत्कलाःनिवृत्त्याद्याःपूजयित्वापुनः पूर्वादिदिक्षुयथा
क्रमंवक्ष्यमाणाजागतादिशक्तयः कथमेकादशैकादशप्रतिदिशमाग्नेयंतितदेवजातवे
दोमंत्रप्रतिलोमेनपठितमाग्नेयमित्युच्यते ध्यानभेदान् गुर्वादेशादितिन्प्रयोगास्समय
एवस्याष्टौकिंयतइतिपूर्वेवृत्तपंक्तिभिः अनुलोमरूपसंख्यावाम्येतिसर्ववत्रंदेशिकःकु।
र्यात् गायत्र्यास्त्रिगुणितामितियत्रयत्रजपहोमप्रयोगादौमंत्रजपात् त्रिगुणोगायत्री
जपःकार्यइतितद्वानोपादभेदमत्तरतियमंतत्स्वरूपंचदर्शयत्राह प्रजाशइत्यादिना अ
तोऽत्यत्रदेवतास्वरूपमाह तत्रयादौत्तरइत्यादिना अस्त्रमत्रध्यानतंत्रेति आग्नेयास्त्रम
त्रध्यानतंत्रे आसर्वेषुजीतदेवमतंत्रे उपसंहरति देवमत्रध्यानादसमेदेनमंत्राणां भे
दस्पर्शयति पूर्वोक्तइत्यादिना अस्त्रन्यासप्रयोगासहानां निष्पिवासाप्त्रपत्तमियममा

ह उपक्रमेत्यादिना कृष्णपक्षेनानलेनाग्निं ध्यायेत शशिनासोमं ध्यायेत एवं तियमशुक्ला
ग्नितयममाह भानुनेति इदानीं प्रयोगमाह नलत्रहत्येत्यादिना हृषप्रहृत्तः भास्करस्य तह
लोविभीत कः सिद्धार्थः मन्त्रपः विष्टिकाले भद्रकाले आग्नेयादिशा प्रतिलोमपरिजातवेदा
मन्त्रेणशत्रुनामसमेतं ह्लूं उमखेत्वेतिनंवा तत्रनिधायतालपत्रे तत्परिष्ठं हेमं कृत्वा पुनस्ता
तावन्मुहूर्त्तशीतलतोये निक्षिपेत उक्तफलसिद्धिः लवणतोयेलवणाभिसिक्तनोयेदा
तत्रहृत्तः शत्रुनामनलत्रहृत्तः तत्लवणतोये क्वाथयेत मकारस्कारतःस्थानत्रनलोह इया
दौ आग्नेयमंत्रमनुच्चरन् किंचित्किं विवक्ष्येत उक्तफलसिद्धिः तामेव प्रकृतिं तस्मिन्ने वल
वणजलेनिक्षिप्य मंत्रंजपेत उक्तफलं भवति तीक्ष्णतैलेन सर्षपतैलेन सामुद्र सलि
लेसमुद्रलवणमिश्रसलिलेहृषप्रहृत्त जः कारस्कार हलजैः भाणक्षतैल भल्लातकतैल
म प्रतितुर्याहि दुर्गाणां स्वरूपस्वरूपलयमेवाग्रे वक्ष्यति समयुक्तैः महानशाकं ग्रामयुक्तिः फल
नीकृसमैः पियगुष्ठैः दंशावेन्मूल इदानीं मुनितुर्गादीनां स्वरूपविभागप्रदर्शयति प्रतितु
र्गैयमित्यादिनेयाणगावः मंत्रमप्रउत्पत्रये प्रतिहृमित्रयाहमाना प्रतितुर्णा स्वनाम

णाणिाडर्णां इति त्रयात्मकात्मा अतिडर्णां हेनाम णाणिाडर्णां इति त्रयात्मकात्मा णाणिाडर्णां इति
त्रयात्मकात्मा णाणिाडर्णांत्व विसर्गान्तानीति विसर्गडर्णां एवं इति मिथुडर्णां हे आग्नेय्य इत्याग्नि डर्णां हे
सप्तार्णमपरम् इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य श्रीरामभारति श्रीचरणशरणापाद
शिष्यस्य भगवतान्द्विविक्रमभट्टारकस्य कृतौ शारदातिलकटीकायां गूढार्थदीपि
कायामेकविंशः पटलः २१ आग्नेयमंत्रं यथावन्निरूप्यानुपनातंत्र विशुद्धाविद्येयमतिक्राम
तः शत्रुनिग्रहमिच्छतः तन्निग्रहार्थं पूर्वोक्ताग्नेय मंत्रस्यात्मरूपग्रयोगान्यथावदर्कपटा
लेनसमारभते अत्रेत्यादिना अत्रमित्यादिना सप्तरूपमाह अतिडर्णां नित्यस्य षडंगक्रमा
माह दिनाद्यैरित्यनिष्ठानप्रकारान् गरुडपतिष्ठा निष्ठालिति पूर्वं मावे दिनेनदैवस्य कामयति
विबेतिभावमल्लाः मल्लाधारात् कालः पावकेमल्लाधारस्थिताग्नेः प्राणाधिष्ठाने मल्लाउपवि
तनभागः पंचवायुः प्राणापानादिः वह्निनामल्लाधारस्थवह्निनामणिपूरगामधिष्ठानाउपवितन
भागागतन्निनात्पूर्वोक्तेन अनाहतेनाममेरुभागोवायुस्थाने विशुद्धिस्थानेत उपविस्थानमाज्ञा
पामितिनस्यादण्णुपरितनभागः आरवारंभोमवारम सप्तार्णमपरम् गंधपुष्पकैर्वाहूय स्थंविवसे

नवस्वरक्षितेन कामक्रोधादिषड्वर्गः स्पष्टार्थमपरम् । अलक्तकप्रतिकृतिं शत्रुनाममन्त्रप्रतिकृ
तिमयीं हित्वा समीरणां प्रतिष्ठितप्राणां स्पष्टार्थमपरम् । आथावाउस्थिनाम् ल्लाथावाउस्थिनाम
कंटीं अथ भाषायां हल्लकोपिलाभाषानेकवाश्वथ । प्राणिप्रिविंह्नातं पुत्तलनिषनेषहिं
उकीटविशेषः कपालशाकल्लान् प्राणिशिरमंडान् हविःसर्पाच्छादयेत् आच्छादयेत् वि
शालेमार्जारम् प्राणतैलं भल्लातकतैलम् अंजमाय यथाविधि कुर्वेनदर्भकुर्वेन उतरत स्पष्ट
म् मंत्रानरमाह अतोलवणमिति अरुकपंचक मुलेहृति अगाइति अरुकपंचकस्य अ
ध्यादीनाह अंगिराइत्यादिना विद्धिमुहृति नारषिद्रीतिउद्धारः स्पष्टः ध्यानश्लोकस्य स्पष्टः प्र
योजनमाह ज्ञानप्रमाणेतियोतमंभनेर व्याविशिखं उडवेप्रमं प्रमाणं मंत्रकृते यत्रप्राणप्रतिष्ठा
मंत्रा प्राक्रमंत्रं संहृत्यानितिमंत्राम् व्युत्क्रमगतानां तस्याः पुत्तल्याः तनौ पुत्तली देहे व्युत्क्रमे
णन्यासस्थानान्याह अंगुष्ठेत्यादिना देवतास्थानपराः श्लोकाः स्पष्टाः होमकाले पुत्तलीछेद
प्रकारमाह प्रथमादितिणः पादइति स्पष्टार्थमपरम् प्रयोगानरमाह मावइति मूषमूषा
कृतगृहप्रमः वावमडः हिस्रः ग्रामकृत भल्लातकः स्पष्टार्थमपरम् इति श्रीमन्त्रमहेश

परिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतिश्रीचरणाम्बुजाराधकशिष्यस्य भगवतस्त्रिविक्रमनमहारकस्य
कृतौ शारदातिलकटीकायां गूढार्थदीपिकायां द्वाविंशः पटलः ॥ २२ ॥ अथ वश्यविधानमा
ह अथेति त्रयस्य स्म्पादयः प्रदर्श्यन्ते वसिष्ठोस्य मुनिरित्यादिना वर्णन्यासमाह अवेदमित्येतिप
इन्यासमाह हस्ताभ्यामिति द्वाभ्यां हस्ताभ्यां लोकलशावष्टम्भमुद्रां प्रदर्शयति अर्केद्विति
शाङ्गीं दर्शयति नामानोकेति प्रयोगमाह अयुतमित्यादिना सपाशेन ग्रन्थेन ध्यानमाह सम
मित्यादिना इतरतन्त्रस्य मन्त्रान्तरमाह अश्वोवाक्याभाइत्यादिना ध्यानमाह चेडचमेत्या
दिना प्रयोगानाह सितेत्युक्त्यादिना शेषविशेषं मन्त्रान्तरमाह प्राणप्रतिष्ठेत्यादिना मन्त्रस्तो
त्रियानति मन्त्रस्य हरति पाशाङ्कुशेति स्यष्टार्थे उद्धारः प्रयोगसमयेन विशेषः यत्रयत्रानुष्ठाप
देमन्त्रमध्येन त्रयुपुष्ठमतः पाशाङ्कुशादिबीजमध्यार्थपश्चात्स्वमध्यपदेऽप्यादितिकथयति प्रा
तिसुखेनेति श्रयस्त्रक्ष्यादीन कथयति ब्रह्मेत्यादिना नाम्नाप्रकारमाह कवर्गेत्यादिना ।
कारादिरेशवर्णन्यासप्रकारमाह मन्दहृदयेत्यादिना पदेनदशाकेन मन्त्रप्रकारमाह षट्को
णोद्धेत्यादिना आकर्षणादिप्रयोगप्रकारमाह पाशेनाद्यादिनानन्तः प्रजल्पाः ह्रा

हृदये प्राणप्रतिष्ठामंत्रमेकादशसाध्यं न्यसेदित्यन्वयः तत्राह देवं बीजे साध्यस्य हृत्पद्मदले लेखनं कु
र्यात् कांतेरेव आदीन् उक्तरूपान् सार्धेन स्वर्गाकारान् प्रणीय हृत्सु साध्यं पवमंस्मरेत् तां स्वं गीरूपं प्र
भग्रेण एकैकं साध्यहृत्पद्मगतानेकैकमानीय तैरेव यथा पूर्वकल्पादीवास्थापयेदिति
वचनात् वह्निबीजेन सर्वतः तेन वेष्टयेदित्यर्थः हृत्स्थितान् वर्णाद्यादीन् भंगीरूपान् प्रस्था
प्य साध्यहृदि स्थितान् प्राणान् आकृष्य स्वहृदये पूर्वकल्पादौ स्थापयेदित्यनुक्रम स्थापनानंतरं वह्नि
बीजेन वेष्टनं तेष्वेव दद्यादिति भावार्थः एवमेकादशवारं प्रतियोगं साध्यहृद्गतप्राणाना
कृष्य स्वहृदये पूर्वकल्पादौ स्थापयेदित्यनुक्रम स्थापनानंतरं वह्निबीजेन वा स्थापयेदिति हृ
दयम् सर्वेषु प्राणाकर्षणादिकमेतद्यादिवर्णात्मकरूपेण ग्रंथान्तप्रकारेण ध्यायेत् यंत्रा
मार्गार्थमाह त्रिकोणषट्कोणं वा विलिख्य वह्निः प्राणप्रतिष्ठामंत्रवर्णैः शवाधराग्रेण वा वे
ष्टितं एतत्प्राणप्रतिष्ठायंत्रं मंत्रसाधनफलमाह स्पष्टप्रयोगात् अफलमिति अधुना मुद्राः प्रदर्श्य
ते आवाहनादीनां हित्वा सप्तार्थे ग्रंथः मुद्राणां फलमाह याभिरिति स्पष्टं तन्मालाशार्थमा
ह याभिरिना ग्रंथः स्पष्टः मुद्राणां फलमाह वश्यादिषट्कर्मलक्षणमाह यथासिया सप्तदश।

श्री·
टी·
५५

44

तिनान्येव विभजते शांतीत्यादिना पंचांगस्यैकस्य साधारणस्वरूपमाह रोगाक्रान्ताग्रहेत्यादिना त
त्तत्कर्मदेवताः प्रदर्शयति कर्मकाले ध्यानार्थं पूजार्थं च वर्णानि शांतीति पतद्देवतादिवसोदयमार
भ्य तत्संख्याविशिष्टं किंचित्कालं तिष्ठन् कथं च तत्सर्वं दर्शयति पूर्वेचेत्यादिना तत्तत्कल्पनाप्र
कारमाह प्रयोगोपयोगितया अन्तवाचमंतर इत्यादिना तत्तत्प्रयोगेषु विभागमाह हेमंते
त्यादिना इदानीं मासनानि प्रदर्शयति जपादिप्रयोगितया पद्मा इत्यादिना तत्तत्कर्मकाले प्र
साधारणमुद्राः प्रदर्शयति पद्मेत्यादिना तत्तन्मुद्रादर्शनं तन्मंडलं वज्रादिवत् ध्यानपूर्वकं
कर्तव्यम् अन्यथा निष्फलं भवेदिति मत्वा पूर्वमेवमाह श्रीतो ग्रुवारोणोनितं च प्रयोगकाले
मंत्राणां विन्यासप्रकारमाह ग्रथनमित्यादिना इदानीं तान् विभज्य दर्शयति मंत्रवर्णान
ति तेनेति तत्तद्देवतानां तत्तत्कर्मसमये ध्यानप्रकारमाह सितरक्तेत्यादिना अष्टविधस्वरूपा
माह ग्रासानाग्नीति प्रेषता ध्यानविधौ गृहशोधिकाव अग्निः चितकाष्ठम लोणपिडानिल
[illegible] तत्सर्वं समभ्यज्जाख्येव देवेशि [illegible]
वीन कर्मादिनचान्यथेत्याह देवताकालमद्य इत्यादिना इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजका

५५

कार्यं श्रीरामभारतिश्री — वररामकृष्णपादशिष्यस्य भगवन्नित्यविक्रमतन्त्रभट्टारकस्य कृतौ शारा
सलनिकटीकायां त्रयोविंशः पटलः २३ उक्तानीयंत्राणि निरूपयितुमारभते अष्टावत्वामी
त्वादिनामानीति अष्टदलपद्मं लिखित्वा कर्णिकायां मकारं तन्मध्ये साध्यनाम ध्यायेदिति लि
खेत् केसरेषु स्वरान् पत्रेषु द्विद्वंद्वविदिक्षु फडिति लिखेत् बहिः सदीर्घैः गगनैः हकारैः ।
लिखेत् उक्तफलदेषु टीकान् इति पुटीकृतं भूमण्डलद्वयं विलिख्य तन्मध्ये साध्यसहितायाः ।
पुनर्वकारपुटं भूलोकेन तेन गोमेहेन च वेष्टितं उक्तफलप्रदम् अष्टदलं कमलं स्वरैः कर्णिका
यां लकारं तन्मध्ये मार्गविदर्भितं साध्यनाम स्वयं जयज्वलत्पुटितं लिखित्वा पत्रेषु षट्स्वा
त्मपुटितं नाम लिखेत् पत्राग्रेषु ष्टवर्गान् अथ उपरिष्टाद्वयेन पुटितं मुक्तफलदम् त्रिको
णं विलिख्य तन्मध्ये साध्यचिन्तामणिं बाह्ये अग्निगेहेन वेष्टितं तद्वाह्ये वत्स्यामाणं सवसमं त्र
वेष्टितं ज्वरं षट्कोणं लिखित्वा तन्मध्ये नामं कोणेषु ॐ फट्स्वाहेति लिखेत् इति सर्पनिवा
रणं वृद्धिं षट्कोणं लिखित्वा तन्मध्ये ॐकारं कोणेषु ॐ ह्रीं मालिनी स्वाहेति लिखेत् तदेव फलम
षट्कोणं तन्मध्ये कोणेषु च प्रभावतीमन्त्रं लिखेत् दश बहिर्वायुगेहेन वेष्टितं रेफं च

धू॰
टी॰
५५

45

नद्वहिः यकारेणावेष्टितम् प्रेतवस्त्रेणविषेणा यत्ररसेन वकाकपक्षेणावलिलिखित्वाभावेश्म
शानेनिखेनेत् प्रातृद्वाहृत्मस्मिन्नर्थेग्रथेयोजनीयः धूमावतीमंत्रमुद्धरति तातावितिदेतो
यकारौ ग्रंथीशः ऊकारः हितः स्वाहा नमो धूमावति स्वाहेति सिद्धम् ऊनाशेति षट्कोणं लि
खित्वा वैवस्वताय स्वाहेति मंत्रमध्ये कोणेषु तन्मेणलिखित्वा च इमं ऊलेन समं वेष्ट्य भूतसृक्क
फलदं ग्रथपत्रेपर्यलिख्य कर्णिकायाम् कायंतत्कोणावलम्बे पञ्चजनाणां पत्रेषु धूमा
वमीस्वाहेतिलिखित्वा वहिर्वृत्तं चेटिकादिनावेष्टयेत् तदुपरिमंडलत्रयेणावेष्टेत् एताश्च
वस्ते यत्ररसेन काकपक्षेणालिखिते श्मश्यश्मशानश्मश्यश्मशानश्मश्यश्यश्यश्यत्रविहि।
तेशत्रूणां विद्वेषकरं यंत्रटिकमंत्रमुद्धरति धूमिन्यादिनाशाकं प्रत्यगितिनवकोणानिलि
खित्वा कोणाचलत्रये वलयपुराणं मध्यसुखेंतमितिमध्यादरण्यमराजश्लोकेवलय।
द्वंद्वं यंत्र यथानवतितथा लिखेत् मूलस्थानेषु वक्ष्यमाणद्वादशादलेनावेष्टयेत् धूमा
यकारं मंत्रमाह त्वगातेति द्वादशाक्षरमाह ब्राणवमित्यादिना विषच्छलः कापर्यार्थमष्टवि
धैः हि ग्लवणागरहधूमन्यादिपथोक्तैः एतद्यंत्रमनुक्तफलदं प्रकाशीति एतल्लिखित्वा प

टलेस्थषीर्षाते चतः षष्ठीति पततदपि पूर्वमेवमाहृते आख्याते वृत्तमध्येति अग्रहरलेपञ्चे लि
खित्वा जंभादिकं लिखित्वा चक्षमाणां किंकपञ्चे षट्कोणायंत्रे षट्दे वीवचे चत्तहूयं सनामके वहिः
पाशांकुशाभ्यां हृतमुक्तफलदं जंभादिविद्यां प्रदर्शयति जंभेजंभनीत्यादिना अयमर्थः जंभनि
स्वाहा मोहे मोहनि अंधे अंधिनि स्वाहेति मंत्रं नवधा जं भादिविद्येति हित्वा काममिति पूर्वव
त् पद्मे लिखित्वा तदंतः स्थितं वृत्तमध्यगतकामबीजे विहाय तत्स्थाने ष्ठांतिमीकारं लि
खेत् तत्कपालस्थं ध्यानमात्रा ये उक्तफलसिद्धिः पूर्ववल्लिखित्वा हाकारस्थाने लिखेद्धंसं
कुटारं बहिः वह्निवायुस्थावीते उक्तं कर्म कुर्वन् उक्तफलसिद्धिः पूर्ववत् डं लिखित्वा वमेफट्
कारं लिखेत् वह्निवायुयुतं नाम रेफयकारौ लिखित्वा तन्मध्ये साध्यनाम विभीतकफलक
विषमहिताफ्यि रंगाकाकपते लिखित्वा चतुरे निखनेत् विद्वेषान्त कारं पूर्ववल्लिखित्वा
लकारस्थाने वकारं लिखित्वा उक्तकर्म कुर्वतः उक्तफलसिद्धिः यथापूर्वं लिखित्वा तन्मध्ये फट्का
रस्थाने उकारं साध्यनाम संयुतं लोहे त्र्यंसमायुक्तं उक्तफलदं पूर्ववल्लिखित्वाकारं विहाय तत्र
गकारं लिखेत् लकारं गाहूनवायेपाशांकुशावीजं उपरि गाठकारं गाहूनेपनभेपुरेगाल।

श्री·
टी·
५९

कारेयुंतं तद्बहिः विसर्गयुक्तमातृकावर्णैः ह्लेन्नेतमसर्वेहुन्नेनवेष्टितं कोणेषु त्रिशिखिमिश्रकामथ
स्येयंत्रमस्त्रफलदं मध्येतु सिंहेति वसुपत्रपद्मान्तर्मध्ये तस्मिन्हबीजं स्वरकेसरे वायुवह्निनाग
तभेसरपत्रेषु थयलवान्लिखेत् बहिर्वेगेणवेष्टयेत् तद्बहिश्चतुर्भिः संवर्तकास्त्रैः परिवृतं य
त्रमस्त्रफलदम् गारुतमंत्रमाह संवर्तकः तेज इति संवर्तकः लकारतेजः रकारः ततः त्रि
इति प्रथममक्षरम् पार्श्वे पकारः द्वितीयः तारः प्रणवः तृतीयः अग्निस्ते दशी स्वाहा एवं पंचा
क्षरो मंत्रः मध्ये वर्णानि इति अष्टदलपद्मान्तः कर्णिकायां मकारं तन्मध्ये मायानाम सहितं वा।
णिमेत्रानालिख्य केसरेषु स्वरान् पत्रेषु कर्णिकागते बीजे बहिः षोडशदलपद्मे कादिवर्णा।
केसरे तत्पत्रेषु यमध्ये बीजे बहिरष्टमण्डलं सतं यंत्रमस्त्रफलदं मध्ये पिण्डमिति वसुदलेक
मलेलिखित्वा मध्ये पिण्डबीजेन पश्चिमान्तरदिशागात्स्वर्णपत्रेषु मध्ये च यथाक्रममपास्य बहि
र्वेष्टयेत् कादिभिर्वर्णैः मलोपवेतं तत्कारेणपुनः पिण्डं यंत्रमस्त्रफलदं पिण्डबीजमुद्धरति मव
स्वरेणान्ते शकारेण अर्धेन्दु रेफसंयुत तत्स्वस्तयानन्तः अर्थेषां मकारः वलयानन्तः लकारः पीतः
संपिण्डितं बीजं ततः हौं इति भवति मध्ये नायमिति अष्टदलपद्मान्तर्मध्ये आप्यमण्डलं तत्रलो।

कारं तन्मध्ये मायां संयुक्तं नाम पत्रेषु षट्सु हंसहंसहंसमेत्रमभितो लाणां वसं वेष्टितं भूगृहे णावयं

त्रे प्रोक्तफलं दद्यैंकारेणाष्टपत्रपद्ममध्ये पकारममसं पत्रेषु पितदेवउपरि वेष्टनपितदेवधारा

गृहेणापि वेष्टितं यंत्रं वश्यदं मध्ये इति भूगृहमध्ये ह्रां तल्लकारमध्ये मायां वहिः षट्पत्रेषु णान्त

उकारं लांतं वकारः नाम वर्णावीतं लिखेत् पुनर्भूर्जे विलिखेत् यंत्रं प्रोक्तफलदं वर्णावृतमिति।

वसुपत्रपद्ममध्ये उकारं वर्णावृतं मायापुटं पत्रेषु हंसतोय गृहेणावेष्टयेत् वाह्ये वकारेण

वेष्टयेत् यंत्रे ज्वरं दंडात इति प्रोक्तमिति पद्मकमलमध्ये नाम यादिभिः तत्फकारं जकारं विलिखेत् स

न्युत्तयत्र तत्रीफलं अष्टपत्रे मायानाम पूर्ववत् स्वरके सरेषोडशपत्रे पूर्ववत् तदाद्ये ह्रां विंश

ल्लिपितं थैवतल्के सरेषु कादिवर्णान् पकारेणामावीतं यत्र मुक्तफलदं भोक्तृमिति।

भूपुरमध्ये प्रणावद्दयं तन्माद्ये याः स्वदयं मायानाममहितं वहिःषट्पत्रं प्रणावपुक्तं पुनर्भू

पुरेणाकोणेषु जकारं दितयाया ॐ श्रां ह्रां च रवीतं वहिः तद्वहिः जभायपत्रमत्रवीतं स्तुभनत्र

तं जंभायकमेवदर्शयति जंभेवक्षीनादिना उक्तार्थमेव पूर्ववेरानानामेति भूपुरे लिखिला।

मध्ये मायानाममहितं लकारं तद्वाह्ये अष्टपत्रदिक्तनथं वपूर्ववेरानानामेति भूपुरे लिखि

शा
टी
४७

47

नामधेयो साध्यनामसहितं लकारं तदन्ते । अष्टदलादिकं तथैव लिखित्वा हंसद्वयमन्योन्यं संबद्धं लि-
खेत् । वह्निमण्डलस्य कोणेषु साध्यनामाक्षराणि विभज्य न फलके लिखित्वा तेषु यन्त्रं शिवनिर्माल्यं लिखितं
द्विषद्गृहे खनेत् ते साध्यार्थमिति अष्टपत्रे कृत्वा ड्काराणामधे साध्यनाम लिखित्वा तत्कोणेषु
तदेव ग्राम्यस्य पत्रेषु ठनद्वयपरि विवेको गोघ्नलाघवं लिखेत् तत्पात्रेषु मेकारं तदुपरि श्राव्य
मंडलं तद्बहिर्भूमिं विबुधनार्थं निशाविनायकमध्ये लिपेत् फलके निशाविनायको हरिद्राविं-
नायकमन्त्रार्णः शारदेयं मंत्रास्य रहस्यम्यानेन निहित्य प्रतिदिनं पूजयेत् पीतपुष्पाद्यैः विप्राणां ।
वाक्स्तंभनं स्तंभनं स्तंभनं मेदेहः अतिगोपितार्थं परम । इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजका-
चार्यश्रीरामभारतीशिष्यश्रीवराणपद्मपादशिष्यश्रीमद्भागवतनिर्विकल्पानन्दभट्टारकस्य कृतौ
शारदातिलकटीकायां पदार्थदीपिकायां चतुर्विंशः पटलः २४ इदानीं मोहनपञ्चकमेषा-
र्थं कामिनं तदुपायभूतान् जपहोमप्रयोगादिकान्निधायान्यानपि स्तम्भनादीन् तदुपायभूतान्
योगांतरं दीक्षय सविस्तरं निरूपयितुमारभते अथ योगामित्यादिना योगोपि मतभेदानेकधा
तत्र प्रथमं प्रधानभूतं वेदान्तसिद्धान्तसिद्धस्वमतेनाह ऐक्यात् जीवात्मनोर्विशेषमतमाह ।

शिवात्मनोविनिश्चयागमिनां मतमाह शिवशास्त्रीति वैष्णवमतमाह गुणा इति एतेषां स्व
रूपं पृथक्पृथक् अग्रे स्तात् रूपेणास्य यमे व दर्शयिष्यामि इदानीं तत्साधनाविग्रहयमे निरूप
यति जित्वेत्यादिना अरिषड्वर्गं दर्शयति कामक्रोध इति कथमेतेषां शत्रुत्वमत आह दुःखदा
नेनेति शत्रुजयोपायमाह योगांगेनेति तानेव विभज्य दर्शयति यमेत्यादिना यमाः प्रदर्श्यन्ते अ
हिंसेत्यादिना नियमाः प्रदर्श्यन्ते सदा संतोषेति आसनान्याह पद्मासनमिति एषां प्रत्येकमा
साधारणं स्वरूपं निरूपयति ऊर्वोरिति सेवनीमध्याद्यः प्राणायाममाह इडयेति प्राणाया
मो द्विविधः सगर्भो गर्भ एव चेति तत्र गर्भलक्षणमाह प्रथमं रूपध्यानेनेति गर्भं दर्शयति तेद
वमिति प्राणायामस्याधममध्यमोत्तमरूपेणापुनास्ते विधं लक्षणमाह तेन यथाक्रमं दर्श
यति देहे स्वेदोद्गम इत्यादिना प्रत्याहारं दर्शयति इंद्रियाणामिति इदानीं धारणास्वरूपा
माह इंद्रियाणां अनुग्रहेत्यादिना अंगुष्ठस्थानामीवलिंगधः लंबिकावंदिकाकंठमध्य इति या
वत् नासिकामध्ये मस्तके ललाटे पविके श्रोत्रे नम्रथिनउपविष्टा दशस्थानेन देवब्रह्म प्रथम
पुनर्ध्यानस्य लक्षणमाह समाहितेनेति समाधिस्वरूपमाह समत्वभावेनेति यावसिद्धा

ऐश्वरीशरीरं तेन मूलाधारमारभ्य नाडीस्थितिप्रकारं तल्लक्षणानि च तत्तत्स्थानानि मन्त्रांशानि
तत्र वायुसंचारप्रकारं च तद्रूपत्विममनाहतं वक्ष्ये शरीरलक्षणमाह प्राणावन्मगुलीत्यादिना र
स्थानहृदि स्थितेत्यतः प्राक्तनेरेकस्य स्वरूपमेतेन इदानीं योगाभ्यासप्रकारमाह स्वयासमेते
इत्यादिना योगफलमाह नादइत्यादिना इदानीं प्रणवयोगं विस्तारादुक्तेन उत्पत्तिक
थनाय हंसपरमात्मसंज्ञायतनप्रकारेणावसाह पुंप्रकृत्यात्मकमित्यादिना परमात्मसंज्ञा
उत्पन्नत्वात् प्रणवस्येदानीं प्रणवध्यानप्रकारं तत्फलमाह परं तत्त्वं नयेत्यादिना प्र
वंमूलायोगं प्रपंचायुना मतो नरयोगान्मस्यगुणानि शृणुतां रूपेणाप्रपंचयति स्तोत्रमिषा
णाहिरण्यमयेत्यादिना एवं योगभेदमभिधायाधुना प्रोक्तप्रकारेण योगं अर्चितः फला
माह आदिकालेत्यादिना इदानीं स्वयं प्रोक्तैर्निनमस्कारफलेन महादेवेत्यादिना स्वा
त्विदादाह सभगा प्रोक्तगर्धशरीरिणि ग्रंथशेषोपसंहारेणाप्रीतानन्तः पार्वती सदा वाक्य

गुंफितंग्रंथिनामालानामागूढार्थदीपिका त्रिविक्रमसेनभवान्याराधनायहि भवानीममा
राधनमस्तु इतिश्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामभारतिश्रीचरणपूज्यपादशिष्य
स्यभगवत्त्रिविक्रमज्ञभट्टारकस्यकृतौशारदातिलकटीकायांगूढार्थदीपिकायांचे
विंशतितमःपटलः ॥ २५ शारदातिलकटीकागूढार्थदीपिका

४९

शारदातिलकसटीक

५८

